

Manja Väisänen, Mira Värekoski

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemukset huolen heräämisestä ja lastensuojeluilmoituk- sen tekemisestä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

2.11.2015

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Manja Väisänen, Mira Värekoski Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemukset huolen heräämisestä ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä xx sivua + x liitettä 2.11.2015
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Ohjaaja(t)	Lehtori Katja Ihamäki
<p>Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten ajatuksia huolen heräämisestä ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä päiväkodissa. Varhaiskasvatusta määrittelevät varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lait. Lasten kanssa työskentelevillä on Lastensuojelulain mukainen velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.</p> <p>Käsitlemme opinnäytetyössä dialogisuutta, moniammatillista yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta sekä huolen puheeksiottoa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkielma, jonka aineisto on kerätty yhdessä ryhmähaastattelussa ja neljässä yksilöhaastattelussa. Haastateltavat olivat kahdesta Vantaan kaupungin päiväkodista. Haastattelimme yhteensä 10 henkilöä. Karitoitimme kiinnostuksen haastatteluihin osallistumiseen päivähoitoyksiköiden johtajilta. Haastateltaville lähetettiin ennen haastatteluja teemahaastattelurunko, jota mukailten haastattelut etenivät.</p> <p>Huolen herätessä työntekijät ensimmäisenä havainnoivat lapsen tilannetta ja keskustelevat tiiminsä kanssa. Oman tiimin tuki ja ammattitaito koettiin tärkeäksi, kun huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Varhaisen tukemisen koettiin helpottavan huolen puheeksiottoa, jotta ongelmat eivät ehdi kasaantua. Huolen puheeksioton ja lastensuojeluilmoituksen tekemisen vaikutukset työskentelyyn vanhempien kanssa koettiin vaihtelevan hyvin paljon sekä perheestä että ongelmien luonteesta riippuen. Työntekijöillä oli sekä positiivisia kokemuksia vuorovaikutussuhteen muuttumisesta avoimmaksi että kokemus siitä, että työskentelystä vanhempien kanssa oli tullut haasteellisempaa. Merkittävimpänä tukena työskentelyyn työntekijät kokivat oman tiimin, työyhteisön sekä johtajan kanssa keskustelun. Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä koettiin toimimattomaksi, työntekijät kokivat että tiedonkulku on vain yhdensuuntaista eivätkä varhaiskasvattajat saa työskentelynsä tueksi tärkeitä lasta koskevia tietoja.</p> <p>Ammattitaitoinen työyhteisö ja asioista perillä oleva johtaja helpottavat huolen puheeksiottoa ja haastavien tilanteiden käsittelyä työssä. Vuorovaikutussuhteiden muuttumista vanhempien kanssa on vaikea ennustaa, koska niihin vaikuttavat sekä aikaisemmin luotujen kumppanuussuhteiden vahvuus että haasteiden moninaisuus. Tiedonkulku lastensuojelusta päiväkotiin on heikkoa, mikä vaikeuttaa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemista, kun varhaiskasvattajilla ei ole ajankohtaista tietoa perheen tilanteesta.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, lastensuojelu, dialogisuus, huolen puheeksiotto, moniammatillisuus

Author(s) Title Number of Pages Date	Manja Väisänen, Mira Värekoski Professionals' Views of Early Childhood Education on Reporting Suspected Child Abuse and Maltreatment to Child Welfare xx pages + 1 appendices 2 November 2015
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructor(s)	Katja Ihamäki, Senior Lecturer
<p>In this thesis we will look into the views of professionals in early childhood education about worries that occur in kindergartens and the steps of making a notice to child welfare. Professionals who work with children have a duty by law to report to child welfare about risks that may have an effect on child's physical or mental development.</p> <p>Dialogue, multi-professional collaboration, parental partnership and taking up one's worries are the main theoretical subtexts we are discussing in this thesis. This is a qualitative thesis and the data were collected in one group interview and four individual interviews. The total of interviewees was 10 and they worked in two different kindergartens in Vantaa. We contacted the managers of the kindergartens to find out if they were interested in participating to interviews.</p> <p>When worries occurred in kindergartens the professionals first observe the situation and discuss it with their team. Support and knowledge of the team were considered important when concern of child's wellbeing was noticed. Early support was found crucial so the problems would not cumulate. Parents' reactions to broaching difficult subjects is always different depending on the family and the situation in hand. Professionals have both positive experiences when the interaction was open and negative experiences when the situation became very challenging. Cooperation between kindergartens and child welfare were found inadequate and the interviewees felt that they get no information in the process while they need to fill in reports on the child.</p> <p>Skilled work community and a trained manager make broaching difficult subjects easier and the support helps workers cope with challenges. Predicting interaction with parents is hard because earlier partnership with the family and the nature of the situation both affect equally. The flow of information needs to be improved so the professionals of early childhood education have tools to support child's complete growth and development.</p>	
Keywords	early childhood education, child welfare, dialogue, taking up one's worries, multi-professional collaboration

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelu	2
3	Varhaiskasvatus	5
3.1	Varhaiskasvatussuunnitelmat	6
3.2	Vantaan lastensuojelusuunnitelma	6
4	Vuorovaikutuksesta moniammatillisuuden haasteisiin	7
4.1	Vuorovaikutus ja dialogisuus	7
4.2	Moniammatillinen yhteistyö	10
4.3	Moniammatillisuuden haasteet	11
5	Käytännöt varhaiskasvatuksen tukena	13
5.1	Kasvatuskumppanuus	13
5.2	Varhainen tukeminen ja huolen puheeksiotto	14
6	Opinnäytetyön toteuttaminen	17
6.1	Tutkimuskysymykset	17
6.2	Teemoiteltu yksilö- ja ryhmähaastattelu	17
6.3	Kohderyhmän kuvaus	19
7	Tulokset	20
7.1	Huolen herääminen	21
7.2	Lastensuojeluilmoitus	23
7.3	Yhteistyö lastensuojelun kanssa ja kehittäminen	25
8	Johtopäätökset	28
8.1	Huolen herääminen	28
8.2	Lastensuojeluilmoitus	30
8.3	Yhteistyö lastensuojelun kanssa ja kehittäminen	31
9	Pohdinta	33
	Lähteet	36
	Liitteet	

Liite 1. Teemahaastattelu runko

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme selvitämme päiväkodin henkilökunnan asenteita ja kokemuksia lastensuojelusta ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Huoli lapsen hyvinvoinnista voi kasvaa suureksi, jolloin lastensuojeluilmoituksen tekeminen on välttämätöntä. Lastensuojeluilmoitusten tekeminen on kasvanut vuosi vuodelta. Päiväkotihenkilökunnan tekemät lastensuojeluilmoitukset ovat ajoittain nousseet julkisuuteen. Sosiaalisessa mediassa on ollut esillä surullisen kuuluisa Eerikan tapaus (Helsingin uutiset 2014), jossa monen eri ammatin edustajat tekivät lastensuojeluilmoituksia. Yhdistämme opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun. Tavoitteena on haastatteluiden kautta tarkastella työntekijöiden kokemuksia ja ajatuksia. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä kahden Vantaan kaupungin päivähoitoyksikön kanssa.

Kaikilla varhaiskasvatuksen työntekijöillä ei ole välttämättä kokemusta ja tietoa lastensuojelusta. Selvitämme, miten työntekijät kahdessa päiväkodissa kokevat huolen puheeksioton ja onko sillä vaikutuksia jatkotyöskentelyyn perheen kanssa. Myös lastensuojeluilmoitusten tekemisen yleisyys ja kokemukset sen tekemisestä on olennaista selvittää. Päiväkodista lastensuojeluilmoituksia tulee verrattain vähän (Yle uutiset 2012). Lastensuojelu toivoo, että ilmoituksia tehtäisiin herkemmin aikaisessa vaiheessa, eikä vasta sitten kun tilanne on jo kriisiytynyt (Yle uutiset 2012). Varhaiskasvatus on ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja päiväkodin toiminnalla on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin.

Käsitlemme opinnäytetyön alussa lastensuojelua ja varhaiskasvatusta lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä tukevin tahoina. Nämä aihealueet liittyvät selkeästi opinnäytetyöhön, jossa keskitytään nimenomaan päiväkodin henkilökunnalla heränneeseen huoleen ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Käsitlemme myös lastensuojelun ilmoitusvelvollisuutta ja varhaiskasvatussuunnitelmaa. Teoreettisiksi näkökulmiksi olemme valinneet dialogisuuden ja moniammatillisen yhteistyön. Dialoginen näkökulma on osa kasvatuskumppanuuden rakentumista ja työyhteisön toimintaa. Moniammatillinen yhteistyö on näkyvissä sekä päiväkodin sisällä eri ammattikuntien rinnakkain työskentelynä että päiväkodin ulkopuolisten ammattilaisten ja viranomaisten kanssa työskennellessä. Seuraavaksi kerromme varhaiskasvatuksen työn tukena olevista menetelmistä. Huolen puheeksiotto ja varhainen tukeminen ovat työtä tukevia menetelmiä varhaiskasvatuksen ammattilaisille, kun heillä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Kerromme

myös tutkimuskysymyksistämme ja menetelmällisistä ratkaisuista. Käsittelemme opinnäytetyössä aineiston tuloksia ja johtopäätöksiä. Lopuksi pohdimme opinnäytetyön prosessia ja sen vaikuttavuutta sekä jatkotutkimus mahdollisuuksia.

2 Lastensuojelu

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lasten huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Viranomaisten, jotka toimivat yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa, on pyrittävä tarjoamaan kasvatustehtävässä apua riittävän varhain ja ohjaamaan lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin tarvittaessa. Ehkäisevää lastensuojelua on palvelut, joissa lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevässä lastensuojelussa turvataan lapsen kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhemmuutta esimerkiksi päivähoitossa. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1-§ 3.)

Lastensuojelun periaatteena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja tukea sekä huoltajia että muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Ensisijaisesti toimenpiteissä otetaan huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4.) Kohtaavaa lastensuojelua- hankkeessa lastensuojelun kehittämisen periaatteena on lapsikeskeisyys. Tavoitteena on, että lapsen ja vanhempien kokemukset lapsesta tulisi kuulluksi ja vanhemmat huomaavat lapsen tarpeet ja pystyisivät vastaamaan niihin. Työskentelemällä suoraan lasten kanssa, prosessien lapsikeskeisyydellä ja valitsemalla lapsikeskeisyys ohjaavaksi periaatteeksi voidaan suojella, tukea, vahvistaa ja eheyttää lasta. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi lasta täytyy kuunnella ja tukea sekä huomioida lapsen yksilölliset tarpeet vanhempien kanssa työskennellessä. Lapsikeskeisessä työssä sekä vanhempien että lapsen osallisuuden toteutumisesta tulee varmistua. (Muukkonen – Tulensalo 2004: 3-5.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta koskevia päätöksiä tehdessä täytyy aina ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Sopimukseen sitoutuneiden valtioiden täytyy kunnioittaa lapsen vanhempien ja huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatusta koskevissa asioissa. Vanhemmilla on ensisijainen vastuu pitää huolta lapsesta lapsen edun mukaisesti. Valtion tulee tukea tätä. Lasta on suojeltava väkivallalta,

välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. (Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä n.d..)

Kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon sekä päivähoidon palveluksessa olevilla henkilöillä on lastensuojeluun ilmoitusvelvollisuus, kun he ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoitus tehdään salassapito-velvollisuuden estämättä. Lastensuojelutarpeen arvioinnin pyyntö voidaan tehdä myös lapsen vanhempien kanssa yhteistyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 25.)

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka perhe kieltäisi sen tekemisen. Hyvän tavan mukaista on kuitenkin kertoa perheelle ilmoituksen tekemisestä. Kaikissa tapauksissa tämä ei aina ole mahdollista kuten esimerkiksi kiireellisissä tapauksissa tai silloin kun se vaarantaa lapsen turvallisuuden. Lastensuojeluilmoitus voidaan tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä sosiaalitoimistossa. Lastensuojeluilmoitus tehdään aina ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon. Kiireellisissä tapauksissa tai virka-ajan ulkopuolella ilmoitus voidaan tehdä sosiaalipäivystykseen tai hätäkeskukseen. Ilmoitusta ei tulisi tehdä sähköpostilla sen arkaluonteisten tietojen vuoksi. Ilmoitus voidaan tehdä silloin, kun ilmoittaja itse arvioi olevan syytä selvittää lastensuojelun tarve. Myös lapsi itse voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Lastensuojeluilmoituksen syynä voi olla esimerkiksi lapsen vanhempien päihdeongelma, tukiverkoston puute tai lapsen vahingollinen käyttäytyminen, joka vaarantaa kasvun ja kehityksen. (Lastensuojeluilmoitus 2015.)

Lastensuojeluviranomaista voi konsultoida tekemättä lastensuojeluilmoitusta, jos ei ole varma pitäisikö ilmoitus tehdä. Ilmoitusvelvollisten täytyy lastensuojeluilmoitus tehdä, vaikka tietää tai olettaa muiden viranomaisten tai yksityishenkilöiden tehneen jo ilmoituksen tai tietää kyseisen perheen olevan jo lastensuojelun asiakas. Ilmoitusvelvolliset eivät voi tehdä ilmoitusta nimettömästi, mutta yksityiset henkilöt voivat tehdä lastensuojeluilmoituksen myös nimettömästi. Useiden ilmoitusten avulla sosiaaliviranomaiset saavat kokonaisvaltaisemman kuvan perheen tilanteesta ja pystyvät arvioimaan tarpeen kattavammin. (Lastensuojeluilmoitus 2015.) Ammatilainen ei voi jättää toimimatta, vaikka tilanne olisi vaikea ja päätöksenteko hankalaa (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012: 13).

Lastensuojeluilmoitusta varten on olemassa valmis lomakepohja, mutta ilmoituksen voi tehdä myös ilman lomaketta. Lomaketta voidaan käyttää silloin, kun sen koetaan helpottavan ilmoituksen tekemistä. Tärkeää on, että ilmoitus tehdään mahdollisimman nopeasti. Etenkin tapauksissa, joihin liittyy tai epäillään liittyvän rikos, on erityisen tärkeää välittää tieto eteenpäin. Tehdessään lastensuojeluilmoitusta, tekijän on kerrottava lapsen henkilötiedot ja ilmoituksen syyt eli perusteet sille, miksi ilmoitus tehdään. Tämän lisäksi ilmoittaja voi kertoa, onko hän kertonut lapselle tai vanhemmille ilmoituksen tekemisestä. (Lastensuojeluilmoitus 2015.)

Ilmoitusvelvollisuuden perusedellytys lähtee ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisesta lastensuojelun tarpeesta. Ilmoituksen tekeminen ei vaadi täyttä näyttöä tai niin sanottua todistusaineistoa. Ilmoitus on aina pelkkä ilmoitus, eikä näin ollen välttämättä johda toimenpiteisiin. Ilmoituksen tekeminen on perusteltua jo sillä, että on herännyt huoli lapsesta, hänen kehityksestä ja kasvuolosuhteista. Päiväkodin henkilökunnan tulee kuitenkin ottaa huomioon mitkä muutokset kuuluvat lapsen normaaliin kehitykseen esimerkiksi uhmajän tuomat haasteet ja mikä vaatii lastensuojeluilmoituksen tekemistä. (Mahkonen 2003: 190–191.) Lastensuojeluilmoitus johtaa usein lastensuojelutarpeen selvittämiseen ja perheen auttamiseen. Ilmoitus johtaa harvoin huostaanottoon. Lastensuojelun ensisijaisena tavoitteena on mahdollistaa lapsen asuminen kotona. (Lastensuojeluilmoitus n.d.)

Pääkaupunkiseudulla Helsingissä tehdään eniten lastensuojeluilmoituksia verrattuna Espooseen ja Vantaalle. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut viime vuosien aikana kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa. (Taulukko 1). Vuonna 2007 tuli voimaan uusi lastensuojelulaki, mikä saattaa selittää lastensuojeluilmoitusten määrän kasvua.

Taulukko 1. Pääkaupunkiseudun kuntien lastensuojeluilmoitusten määrä vuosina 2008–2013. (SOTKANet n.d.)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vantaa	4736	5739	6041	6928	7638	7398
Espoo	3557	3852	3886	4157	4680	5234
Helsinki	11788	10442	11706	12440	13263	14194
Kauniainen	93	58	92	77	102	140

3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus muodostuu päivähoidosta, esiopetuksesta sekä avoimesta varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatus on lapsen hoitoa, oppimista ja kasvua tukevaa. Sen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua ja kehitystä. Päivähoito on yksi varhaiskasvatuspalveluista, jota toteutetaan lähinnä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Opinnäytetyön kannalta tarkastelun kohteena on nimenomaan päiväkotivarhaiskasvatuksen tarjoajana. Päiväkodissa toteutetaan tavoitteellista varhaiskasvatusta. Jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Tämä on lakisääteinen jokaisen lapsen oikeus. (Varhaiskasvatus 2014.)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on varhaiskasvatuksellinen ja monitieteinen tutkimus sekä tieto pedagogisista menetelmistä, joiden tavoitteena on kokonaisvaltaisesti tukea lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11.) Opinnäytetyössä käytetään rinnakkain päivähoiton ja varhaiskasvatuksen käsitteitä tarkoittamassa päiväkotitoimintaa, koska molempia käsitteitä käytetään esimerkiksi uudessa varhaiskasvatuslaissa rinnakkain (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 1).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on yhteistyössä lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa toimia lapsen hyvinvoinnin sekä kehityksen parhaaksi sekä tukea huoltajaa kasvatustyössä. Varhaiskasvatuksen tulee tarjota lapselle iän ja kehityksen mukaista monipuolista ja kehittävää toimintaa sekä edistää kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Päivähoiton tulee myös tarjota suotuisa varhaiskasvatusympäristö lapselle. Varhaiskasvatuksessa tulee tunnistaa lapsen yksilölliset tuen tarpeet ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 2.)

Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytyksenä on monimuotoinen toiminta, jossa eri tahot työskentelevät yhdessä. Yhteistyötahoina voi olla esimerkiksi opetus-, terveys- tai sosiaalitoimi. Verkostoissa toimimisen tavoitteena on turvata mahdollisimman varhainen tuki riskitilanteissa. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet täytyy sopia mahdollisten yhteistyöverkostojen kanssa, jotta yksittäisen lapsen tilanteesta voidaan neuvotella, jos tilanteessa edellytetään viranomaisen väliintuloa. Laadukas varhaiskasvatus edellyttää ammattitaitoista henkilökuntaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 10–11.)

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelmat

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on nykyisen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatima varhaiskasvatusta tukeva suunnitelma, jonka pohjana on käytetty valtakunnallisia varhaiskasvatuksen linjauksia, periaatteita ja kehittämisen painopisteitä. Sen ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2003 ja tarkistettu toinen painos 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on yhdenvertaistaa varhaiskasvatuksen toteuttamista koko maassa. (Vasu-asiakirja 2014.)

Jokainen kunta on velvollinen toteuttamaan oman kuntansa varhaiskasvatussuunnitelman, jonka pohjalta jokainen päivähoitoa tarjoava taho tekee oman varhaiskasvatussuunnitelman (Vasu-asiakirja 2014). Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma on peräisin vuodelta 2012. Sen arvot perustuvat innovatiivisuuteen, kestäväan kehitykseen ja yhteisöllisyyteen. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan Vantaalla olevan selkeä toimintamalli ja rakenteet yhteistyön toteuttamiseen lastensuojelun kanssa eli Vantaan varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyömalli. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 5, 20.) Lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaaminen on varhaiskasvatuksen ydintehtävä. Lapsen havainnointi antaa tärkeää tietoa lapsen yksilöllisistä tavoista oppia ja toimia, mikä auttaa toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 6.)

3.2 Vantaan lastensuojelusuunnitelma

Lastensuojelusuunnitelmassa keskitytään selvittämään ja kehittämään toimia, joilla palveluverkko tukee ja vahvistaa lapsen ja perheen hyvinvointia sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen hyvinvoinnista on herännyt huoli. Lastensuojelusuunnitelman pääperiaatteita ovat muun muassa, että päävastuu kasvatuksesta ja huolenpidosta pysyy vanhemmilla, painopiste pidetään ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa ja päivähoito tapahtuu psyykkisesti ja fyysisesti turvallisessa ympäristössä. (Vantaan lastensuojelusuunnitelma 2008: 4.)

Lastensuojelusuunnitelmassa on määritelty varhaiskasvatukseen kehittämistoimenpiteitä. Peruspäivähoidossa kehittämistoimenpiteinä on, että kasvatustiimien muodostamisessa huomioidaan lapsen ihmissuhteiden pysyvyys sekä neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä tulee kehittää ja arvioida. Varhaisen tuen vaiheessa kehittämistoimenpiteinä on sisällyttää huolen puheeksi ottamisen- menetelmä osaksi kasvatusneuvotteluita

sekä tiivistetään yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa. Erityisen tuen vaiheen kehittämistoimenpiteinä on listattu, että varhaiskasvatuksen työntekijät perehtyvät lastensuojeluilmoituksen tekeminen- aineistoon ja varmistetaan, että päivähoitoyksiköiden johtajat ja varajohtajat osaavat tehdä lastensuojeluilmoituksen. Toimenpiteenä on myös, että varhaiskasvatuksessa laaditaan lapsikohtainen suunnitelma sekä toimitaan yhteistyössä lastensuojelun sekä perheen kanssa. (Vantaan lastensuojelusuunnitelma 2008: 25–26.)

Lastensuojelusuunnitelman mukaan yhteistyötä vanhempien kanssa tiivistetään silloin kun lasta hoitavissa aikuisissa herää huoli lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyen. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi keskustelemalla useammin ja tiiviimmin vanhempien kanssa. Näin luodaan luottamuksellista suhdetta kasvattajan ja vanhemman välille. Tässä kasvattajat voivat käyttää apunaan kasvatuskumppanuuden periaatteita sekä huoli puheeksi menetelmää. Mikäli huoli lapsesta kasvaa erittäin suureksi, tehdään lastensuojeluilmoitus. Ilmoituksen tavoitteena on puuttua mahdollisimman varhain lapsen hyvinvointia vaarantaviin riskitekijöihin. Varhaiskasvatus on yksi lastensuojelun avo- huollon tukitoimi. Se tapahtuu peruspalveluiden sisällä. Onnistuakseen se tarvitsee selkeän palveluohjauksen lastensuojelun kautta. Tämä tukimuoto vaatii myös joustavaa moniammatillista työskentelyä sekä hyvät yhteistyökäytännöt. Lapsen oma sosiaalityöntekijä vastaa lapsen palvelukokonaisuudesta. Lapsen omassa suunnitelmassa määritellään erikseen varhaiskasvatuksen osuus, jota varhaiskasvatus toteuttaa tavoitteiden mukaisesti. (Vantaan lastensuojelusuunnitelma 2008: 24–25.)

4 Vuorovaikutuksesta moniammatillisuuden haasteisiin

4.1 Vuorovaikutus ja dialogisuus

Vuorovaikutus on monipuolinen käsite ja sitä voidaan käyttää hyvinkin eri yhteyksissä, niin yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden kuin kulttuurienkin välisenä kanssakäymisenä (Mönkkönen 2007: 15). Ihmissuhdealoilla monet työtehtävät keskittyvät ihmisten elämässä nousseiden ongelmien hoitamiseen tai selvittämiseen. Asiakkaalla voi syntyä odotuksia siitä, että ammattilainen selittää hänen elämäntilannettaan, vaikka elämäntilanteen ymmärtämisen kautta voidaan tehokkaammin ratkoa ongelmia. (Mönkkönen 2007: 38.)

Asiakaskeskeisen toimintatavan lähtökohtana on asiakkaan kunnioittaminen ja tarpeiden huomioiminen. Asiakaskeskeisessä vuorovaikutuksessa haasteena on, että työntekijä asettuu liian neutraaliin asemaan. Vuorovaikutuksessa ei ole kannattavaa edetä vain toisen osapuolen ehdoilla. Asiakaskeskeisillä orientaatioilla on haluttu korostaa asiakasta muunakin kuin pelkästään toimenpiteiden kohteena. (Mönkkönen 2007: 63–64.) Työntekijän rooli asiakaskeskeisessä työssä on olla vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli eli tuoda esiin myös omaa asiantuntija tietoaan eikä pelkästään kuunnella asiakkaan tarpeita. Vuorovaikutuksella ei saavuteta uutta ymmärrystä, jos edetään vain toisen ehdoilla, mikä voi johtaa vastuun hämärtymiseen ja neuvomattomuuteen. (Mönkkönen 2007: 64–65.)

Aikuiskeskeisyyden rinnalle nousi 1980-luvulla lapsilähtöinen ajattelutapa, jossa kasvatusta tarkasteltiin lapsen omana kasvuprosessina. Lapsuutta alettiin tarkastelemaan aikuisuuden taakoista vapaana aikana ja aikuisten vahva auktoriteettiasema ja valta muuttuivat. (Mönkkönen 2007: 66–67.) Aikuisen vallankäyttö voi olla vuorovaikutuskulttuurisamme paheksuttavaa, sillä sen voi tulkita uhkaavan lapsen tai nuoren itsemääräämisoikeutta ja vapautta. Tässäkin vuorovaikutusorientaatiossa on omat haasteensa, sillä kumpikaan ääripää ei edesauta työskentelyä. Turha varovaisuus ja se, että ei ota vastuuta voi johtaa siihen, ettei hankaliin tilanteisiin uskalleta puuttua. (Mönkkönen 2007: 68–69.)

Asiakassuhdetta ja työntekijän roolia voidaan hahmottaa myös puhumalla asiakastyön dialogisuudesta (Mönkkönen 2007: 86). Dialogilla tarkoitetaan muun muassa keskustelua, vuoropuhelua ja kaksinpuhelua. Dialogin tavoitteena on luoda uutta ymmärrystä, jonka luo pohjaa tulevalle ajattelulle ja toiminnalle. Dialogi on ihmisten välistä kommunikaatiota, mutta dialogisuus on laajempi kokonaisuus, elämätkuva. Ihmisten välisessä kommunikaatiossa on mahdollisuus dialogisen suhteeseen, mikäli kaksi erillistä persoonaa kohtaa toisensa kokonaisvaltaisina. (Arnkil – Seikkula 2005: 83–84.) Tavanomaista keskustelua kehittyneempi versio on taitava keskustelu. Taitavan keskustelun ominaisuuksiin kuuluu valintojen tekeminen, dialogissa taas valintojen luonne ja taustat paljastuvat. Dialogissa on tärkeää hyväksyä sanojen ja ideoiden moninaisuus, jotta uusien merkitysten luomiselle on tilaa. Aina ei kuitenkaan saavuteta dialogia tai edes taitavaa keskustelua. (Heikkilä – Heikkilä 2001: 57.)

Dialogissa ihmiset toimivat vastavuoroisesti ja kuuntelevat mahdollisuuksia, joita ei ilman suhdetta muihin olisi ollut mahdollista huomata. Tärkeää on yksilön ajatus siitä, että hänen oma kantansa on vain askel kohti lopputulosta eikä lopullinen totuus. Tavoitteena ei ole aina päästä yhteisymmärrykseen toisten kanssa, vaan ymmärrys toisten ajatuksista, jolloin uuden ymmärryksen kautta voidaan kehittää toimintaa. (Arnkil – Eriksson 2005: 37.) Vastavuoroinen dialogi asiakassuhteessa tarkoittaa sitä, että suhde on molemminpuolisen ymmärryksen rakentamista ja mennään molempien osapuolten ehdoilla, ei vain toisen (Mönkkönen 2007:87). Dialogiin siirtyminen keskustelusta on vaativa prosessi ja osallistujien on opeteltava sekä itsensä että muiden ymmärtämistä. Kanssakäymisprosessin aikana osallistujille voi syntyä uusia merkityksiä ennalta tosina pidettyihin kannottoihin ja käsityksiin. (Heikkilä – Heikkilä 2001: 54.)

Yhdessä ajattelulle voidaan määrittää kolme ydintasoa, jotka muodostavat perustan vuorovaikutukselle. Ensimmäinen taso on johdonmukaisesti toimiminen. Ihmisillä on taipumus tehdä välillä asioita, joita ei halua, mikä johtaa tarkoituksettomiin seurauksiin. Dialogi vaatii keskittymään siihen, koska joskus sanat ja teot ovat ristiriidassa. Toinen taso on joustavien vuorovaikutus rakenteiden luominen. Vuorovaikutustilanteissa voi olla näkymättömissä asioita, jotka vaikuttavat vuorovaikutuksen luonteeseen, jolloin tilanteet voidaan tulkita väärin ja muutokset voivat herättää vastarintaa. Pinnan alla vaikuttavia merkityksiä voi oppia ymmärtämään, tulkitsemaan ja ennakoimaan. Kolmantena tasona on tilan antaminen dialogille. Dialogi tapahtuu omassa tilassaan, jolloin ihmiset ja ilmapiiri vaikuttavat ajatteluun ja toimintaan. Ilmapiiri vaikuttaa ajatusten selkeyteen, oivallusten laatuun ja tunteiden syvyyteen. (Isaacs 2001: 49–50.)

Dialogisuudessa puhuja on osana ympärillään olevaa vuorovaikutuskenttää ja pyrkii huomioimaan muut keskustelijat sekä sosiaalisen kontekstin. Dialogisessa suhteessa osa vuorovaikutuksesta rakentuu ei-puhutun ympärille, sillä toisen osapuolen ilmeet, eleet, reaktiot ja äänenpainot määrittelevät tilanteen kulkua. Myös ympäristö vaikuttaa puhumistilanteisiin ja siihen, miten puhuja ilmaisee itseään. (Arnkil – Seikkula 2005: 86.) Dialogiseen keskusteluun voi liittyä rohkeampi lähestymistapa käsiteltäviin aiheisiin tavanomaiseen keskusteluun verrattuna, koska tilanteeseen ei välttämättä liity ennako-odotuksia ja dialoginen keskustelu voi syntyä ja päättyä arvaamatta (Heikkilä – Heikkilä 2001:177). Sosiaalinen tilanne määrittää ihmisen asemaa vuorovaikutuksessa. Dialogisessa keskustelussa sekä puhutut että sisäiset äänet osallistuvat merkitysten rakentamiseen ja ovat yhtä arvokkaita. Joissain sosiaalisissa tilanteissa toisen osapuolen ääni

on arvokkaampi, esimerkiksi ylilääkärin lausunto sairauden määrittelyssä, mutta dialogisessa moniäänisessä keskustelussa eri ammattikunnilla ei ole hierarkkista jaottelua. (Arnkil – Seikkula 2005: 87–88.)

Dialogisuudessa tulee kiinnittää huomio asioiden sosiaalisiin merkityksiin, sillä sanoilla voi olla eri merkityksiä eri ihmisille, joten hienotunteisuus ja sensitiivinen ilmaisu ovat olennaisia vuorovaikutuksen kannalta. (Mönkkönen 2007: 90–91.) Ammatillisessa vuorovaikutuksessa dialoginen orientaatio korostaa ongelmien analysoinnin sijaan keskusteluyhteyksiä ja tasavertaisen suhteen luomista. Vaikka dialogin tavoitteena on yhteisen ymmärryksen rakentuminen, jokainen osallistuja on suhteessa omana itsenään subjektiivisten kokemusten kanssa (Mönkkönen 2002: 56–57.) Dialogisuus voidaan ajatella vuorovaikutuksena ja suhteina, joissa ei valita puolta. Dialogi on taitoa ajatella, toimia ja puhua yhdessä ja sillä pyritään lähemmäksi lopputulosta, eikä etsitä valmiista ratkaisua. Tavoitteena on luoda uutta ymmärrystä ja tulkintaa, ei ratkaista ongelmia. Dialogi on muutakin kuin sanojen vaihtamista, siinä ollaan avoimia, vastataan toisen henkilön tarpeisiin ja luodaan suhde osapuolten välille. (Kekkonen 2012: 54–55.) Dialogisella vuorovaikutuksella voidaan jäsentää eri toimijoiden vuoropuhelua ja yhteistyötä, mikä on moniammatillisessa työskentelyssä olennaista (Mönkkönen 2002: 82).

4.2 Moniammatillinen yhteistyö

Päiväkodin ja lastensuojelun välinen yhteistyö vaatii moniammatillista työtettä. Kun päiväkodissa asetetaan lapsen paras etusijalle, kykyä tehdä yhteistyötä eri ammattien edustajien kanssa pidetään tärkeänä. Käsitteenä moniammatillinen yhteistyö on epämääräinen ja epäselvä. Sitä on käytetty monissa erilaisten yhteistyö tapojen kuvauksissa. Käsitettä voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. (Isoherranen 2004: 13.) Tässä opinnäytetyössä tarkoitamme moniammatillisella yhteistyöllä sitä, että eri ammattien edustajilla kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijällä, lastentarhanopettajalla ja neuvolan työntekijöillä on yhteinen tehtävä lapsen parhaaksi. He yhteistyössä keskustellen ja jokainen omaa ammattitaitoaan hyödyntäen toimii lapsen edun mukaisesti. Se ei välttämättä tarkoita sitä, että yhteistyö yhden asiakkaan kanssa olisi pitkäjänteistä vaan moniammatillinen yhteistyö voi olla esimerkiksi yksi puhelu lastentarhanopettajan ja lastensuojelun ammattilaisen välillä. Moniammatillisuus tuo siis yhteistyöhön mukaan useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Moniammatillisessa yhteistyössä on tarkoitus työskennellä asiakaslähtöisesti ja huomioida asiakkaan tilanteen kokonaisuus. (Isoherranen

2004: 14.) Moniammatillisuus on uutta ammattitaitoa, jonka kehittyminen edellyttää yhteisiä oppimisprosesseja, joissa jokainen voi tuoda oman ammattitaitonsa esille. Moniammatillisessa vuorovaikutuksessa jokainen osallistuja voi olla vuorollaan antavana sekä vastaanottavana osapuolena. (Linnossuo 1996: 73.)

Moniammatillisessa yhteistyössä lähtökohtana on asiakas, joka pyritään ottamaan huomioon kokonaisvaltaisesti. (Isoherranen 2004: 14–15.) Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyössä asiakkaana on lapsi ja hänen perheensä, joka tulee ottaa huomioon kokonaisuutena. Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyön ei kuitenkaan aina tarvitse liittyä tiettyyn asiakkaaseen vaan yhteistyötä voidaan tehdä muutenkin. Yhteistyössä lastensuojelun kanssa voidaan esimerkiksi kysyä neuvoa joissain tilanteissa tai ilmoituksen tekemisessä. Tällöin esimerkiksi lastentarhanopettaja ja sosiaalityöntekijä kokoavat yhteen omat näkökulmansa ja tietonsa asioista. Moniammatillisessa yhteistyössä ollaan tietoisesti vuorovaikutuksessa eri ammattien edustajien kanssa. Se tarkoittaa, että asiantuntijat ymmärtävät uudenlaisen yhteistyön tekemisen merkityksen ja toimivat niin, että asiantuntijoiden erilaisen tiedon kokoaminen ja prosessointi onnistuu. (Isoherranen – Rekola – Nurminen 2008: 36.) Ylittämällä rajoja eri ammattien kesken saadaan paras mahdollinen tieto lapsen kasvun ja kehityksen tueksi.

Moniammatillinen yhteistyö vaatii onnistuakseen yhteistä kieltä ja käsitteitä. Eri ammattikuntien käsitteet saattavat poiketa merkitykseltään, joten on tärkeää, että moniammatillista yhteistyötä toteutettaessa eri asiantuntijoiden käsitteet eivät poikkea liiaksi toisistaan. (Isoherranen – Rekola – Nurminen 2008: 42.) Päiväkodissa työskentely on yhteisöllistä, joten siinä vaaditaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen vahvaa osaamista (Karila – Nummenmaa 2001: 32). Yhteiset säännöt ovat myös tärkeitä moniammatillisen yhteistyön onnistumisen kannalta. Sosiaaliset taidot ovat avainasemassa puhuttaessa moniammatillisesta yhteistyöstä. Se vaatii jokaiselta asiantuntijalta kykyä ottaa huomioon toisten tapa ajatella, ymmärtää toisten roolit ja keskustelun säännöt. Jokainen asiantuntija edustaa eri koulutustaustaa ja näin ollen jokaisella ammattilaisella on toisistaan poikkeava tapa tarkastella yhteistä asiaa eri näkökulmista. (Isoherranen – Rekola – Nurminen 2008: 42.)

4.3 Moniammatillisuuden haasteet

Haasteita moniammatilliselle yhteistyölle luo esimerkiksi lain määräämä salassapitovollisuus. Moniammatillista yhteistyötä toteuttaessa päiväkodin ja lastensuojelun välillä,

voi joutua miettimään kumpi menee edelle, salassapitovelvollisuus vai ilmoitusvelvollisuus. Konsultointiapua lastensuojelusta hakiessaan päiväkodin työntekijän ei tarvitse rikkoa salassapitovelvollisuuttaan, jos ei suoranaisesti mainitse esimerkiksi lapsen nimeä ja muita tunnistetietoja. Pääsääntöisesti voidaan kuitenkin ajatella, että ilmoitusvelvollisuus menee salassapitovelvollisuuden edelle. (Mahkonen 2003: 155.) Ammattilainen joutuu tekemään joissain tilanteissa myös eettistä harkintaa mikäli eri toimijoiden näkemykset asiakkaan edusta eroavat. Jokaisella työntekijällä on oltava mahdollisuus keskusteluun valinnoistaan. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012: 11.)

Haasteita yhteistyölle voi luoda myös esimerkiksi organisoinnin puuttuminen, ammattiylipeys, lisäveloitteet, henkilökemiat, yhteistyökumppaneihin ei luoteta, säännöt poikkeavat toisistaan ja lain luullaan kieltävän yhteistyö. (Mahkonen 2003: 112.) Jos päiväkodin henkilökunnalla ei ole selkeitä toimintamalleja miten yhteistyötä lastensuojelun kanssa tehdään voi yhteistyön toteuttaminen olla haastavaa. Toimintaohjeet esimerkiksi ilmoitusvelvollisuudesta ja ilmoituksen tekemisestä helpottavat päiväkodin henkilökuntaa moniammatillisessa yhteistyössä. Moniammatillinen yhteistyö vaatii henkilöltä hyviä yhteistyötaitoja. Omasta ammattitiedosta ja -taidosta kiinni pitäminen ei edistä yhteistyötä. Ammattitaitonsa ylistäminen muiden ammattilaisten tietojen edelle ei voi johtaa hyvään yhteistyöhön. Moniammatillista yhteistyötä toteutettaessa jokaisen tulisi olla oman ammatillisen tietonsa kanssa tasavertainen. (Mahkonen 2003: 112.)

Päiväkodissa samalla ammattinimikkeellä voi työskennellä eri koulutustaustaisia henkilöitä, joten päiväkotikiitos itsessään on erittäin moniammatillinen työympäristö. Työntekijöillä voi olla pelkoja, että moniammatillinen toimintakulttuuri vähentää henkilökohtaisen asiantuntijuuden merkitystä, koska ammattitaito määräytyy vahvasti yksilöllisten kokemusten, koulutuksesta saatujen tietojen ja elämänhistorian kautta. Jos työssä keskitytään ammattiryhmien keskinäiseen kamppailuun, hyödyntämättä jää päiväkodissa tehtävän työn kehittäminen. Työntekijöiden näkökulmien arvostaminen ja yksilöllisen erityisosaamisen kirkastaminen auttaa yhteisten tavoitteiden saavuttamista. Päiväkodin sisällä tapahtuva yhteistyö useiden eri ammattiryhmien kanssa on sisäistä moniammatillisuutta. (Karila – Nummenmaa 2001: 41.)

Monen eri ammatin yhteistyö voi vaatia myös lisäveloituksia, joka saattaa rajoittaa yhteistyön sujumista tai toteutumista. Moniammatillinen yhteistyö voi vaatia lisätyötä verrattuna normaaliin työnkuvaan, joten siihen ei välttämättä haluta lähteä mukaan. Haasteita tuo myös jos moniammatillista yhteistyötä toteuttavat henkilöt eivät tule keskenään

toimeen. Luottaminen yhteistyökumppaneihin on oleellisen tärkeätä yhteistyön onnistumisen kannalta. Ilman luottamusta ei voida työskennellä lapsen parhaaksi. Yhteistyön onnistumisen kannalta myös niin sanotut ryhmän pelisäännöt tulee olla selkeät kaikille. Ilman yhteisiä toimintaperiaatteita moniammatillinen yhteistyö on haastavaa. Moniammatillisessa yhteistyössä jokainen ammattilainen pysyy osaltaan omassa perustehtävässänsä kuitenkin niin, että osaltaan omasta perustehtävästä tulee osata irtautua (Mahkonen 2003: 202).

5 Käytännöt varhaiskasvatuksen tukena

5.1 Kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kasvatuskumppanuus vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan tietoisena sitoutumisena toimimaan lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuuden edellytyksinä on tasavertaisuus, luottamus ja kunnioitus vanhempien ja henkilöstön välillä. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja tieto omasta lapsestaan ja henkilökunnalla koulutuksen tuoma ammatillinen osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja yhteistyön edellytysten luomisesta. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyy lapselle tärkeiden tahojen tiedot ja osaaminen, jolloin pystytään turvaamaan edellytykset lapsen hyvinvoinnille. Yhteiseen kasvatustehtävään sitoudutaan ja siitä sovitaan konkreettisesti ja organisoidusti. Yhteistyön avulla voidaan havaita varhain mahdolliset oppimiseen, kehitykseen ja kasvuun liittyvät tuen tarpeet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31–32.)

Kumppanuusperusteinen yhteistyö on yhteistoiminnallista, jolloin molemmilla osapuolilla on voimavaroja ja tarpeita, toimiva suhde ravitsee molempien kasvua ja kehitystä. Kasvatuskumppanuudessa työntekijän ja vanhempien asiantuntijuus on samanarvoista ja rinnakkaista, mutta sen ei kuitenkaan tulisi olla roolien samankaltaisuutta. Kumppanuuden ideaalissa osapuolten välille syntyy läheinen yhteistyö, yhteiset tavoitteet, toisiaan täydentävä asiantuntijuus, kunnioitus, neuvottelu, rehellisyys ja joustavuus. (Kekkonen 2012: 44.) Perheen tietämystä päiväkodin ulkopuolisista toiminnoista täytyy kunnioittaa ja perheen tulisi kunnioittaa työntekijän ammattitaitoa päiväkodin toiminnassa.

Kasvatuskumppanuus haastaa vielä vallitsevan näkemyksen kasvatusyhteisöjen asiantuntijuuteen keskittymisestä. Kasvattajilla on valta säädellä kumppanuutta ja vanhempien asiantuntijuuden näkymistä yhteistyössä. Riskinä on, että yhteistyö muuttuu yksisuuntaiseksi, jolloin pelkästään varhaiskasvatuksen työntekijät pyrkivät vaikuttamaan perheiden kasvatukseen käytäntöihin ilman vastavuoroista keskustelua varhaiskasvatuksen kehittämistä. (Kekkonen 2012: 44–45.) Vuorovaikutuksella ja dialogilla on merkittävä vaikutus kasvatuskumppanuuden toteutumiseen, tasa-arvoinen kumppanuus syntyy vastavuoroisesta toiminnasta ja toisen sanoman vastaanottamisesta.

Vuorovaikutus kehittyy asteittain, se alkaa käytännön asioiden ja lapsen perustarpeiden käsittelystä ja luottamuksen kehittyessä etenee syvemmäksi. Yhteisiä tavoitteita luodaan, toimintaa suunnitellaan yhdessä ja vastuuta jaetaan, kun vuorovaikutuksella ja yhteistyöllä on päästy kumppanuuteen. (Kekkonen 2012: 58.) Kasvatuskumppanuussuhde on tarkoin säännelty ammatillinen asiakassuhde, vaikka ulkopuolisen silmin se voi vaikuttaa jopa ystävyys-suhteelta, koska niillä on samat periaatteet eli kunnioitus, tasa-arvo ja keskinäinen kuuleminen (Kekkonen 2012: 101–102).

5.2 Varhainen tukeminen ja huolen puheeksiotto

Varhainen tukeminen on ennaltaehkäisevää ja korjaavaa toimintaa. Ennaltaehkäisyn avulla pyritään suojaamaan ja edistämään yksilöiden ja ryhmien toimintakykyä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan monella tavoin toimintaa, kun pyritään vähentämään epähaluttua toimintaa tai ohjaamaan haluttuun toimintaan. (Huhtanen 2004: 43.) Varhainen tukeminen edellyttää signaaleja eli huolta herättäviä asioita. Signaaleja voi olla välillisiä tai välittömiä. Välilliset signaalit ovat merkkejä lapsen lähiympäristön muutoksista tai kriisistä, välittömät signaalit liittyvät lapseen itseensä. On tärkeää puuttua sekä huolestuttaviin tilanteisiin ja ehkäistä ongelmien syntyä jo varhaisessa vaiheessa että puuttua huolta herättäviin tilanteisiin aina, kun niitä ilmenee. (Huhtanen 2004: 46.) Kirjallisuudessa käytetään usein termiä varhainen puuttuminen, mutta termi varhainen tukeminen on ajan-kohtaisempi, joten käytämme sitä työssämme.

Huolen puheeksiotto on menetelmä, joka sopii tilanteisiin, joissa työntekijä ei ole varma kuinka ottaa vanhemman kanssa puheeksi lapsesta herännyt huoli. Huolen puheeksi ottaminen on olennainen menetelmä kun yritetään puuttua kunnioittavasti varhaisessa vaiheessa tilanteisiin. (Arnkil – Eriksson 2005: 7.) Varhainen tuki ongelmiin on koko perhettä koskeva asia. Ongelmien ollessa monitahoisia ja syviä, niitä ei välttämättä enää

voida ratkaista varhaiskasvatuksen piirissä. Vakavan huolen aiheet ovat usein lastensuojelullisia kysymyksiä, jolloin viranomaisyhteistyö on välttämätön. (Huhtanen 2004: 48.)

Kun mietitään huolen puheeksi ottamista, täytyy muistaa, että asioista ei tarvitse olla täysin varma ja tietää ongelmaa ja sen ratkaisua ennen kuin uskaltaa ottaa asian esille vanhemman kanssa. Riittää, että kertoo olevansa huolissaan ja pyytää apua vanhemmilta lapsen auttamiseksi. Yhteistyö vanhempien kanssa lähtee avoimuuden kautta. Se myös onnistuu parhaiten silloin kuin työntekijä onnistuu löytämään vanhemman ja lapsen voimavarat. Myös myönteisten asioiden näkeminen on tärkeää. Huolen puheeksiotossa haasteena on, että onnistuu ilmaisemaan vanhemmille huolen aiheen, mutta myös ne hyvät asiat mitä tilanteesta tai lapsesta löytyy. Puhe ei saa kuulostaa moitteelta tai syytelyltä. On tärkeää myös miettiä, mikä on sopiva aika ja paikka tuoda huolen aihe esille. Lähtökohtana huoli puheeksi menetelmässä on oma huoli. Työntekijällä herää jokin huoli tietystä lapsesta. Huolen lähtökohtana on jokin lapsen tai perheen pulma. Huoli tuntuu työntekijässä ja koskee tulevaisuutta. Huoli on jokaisen oma ennakoitu tilanteen kehittymisestä ja omista toimintamahdollisuuksista. Huolen herääminen lapsesta rakentuu työntekijän tiedoista, tunteista ja velvoitteista. Niiden pohjalta työntekijä tekee havaintonsa lapsen tilanteesta. Huoli voi ilmetä eriasteisena, riippuen työntekijän aikaisemmasta kokemuksesta, tiedoista ja taidoista. (Arnkil – Eriksson 2005: 21.)

Huolen heräämisen taustalla on työntekijän muodostama intuitiivinen kuva lapsen tilanteesta. Intuitiivinen kuva perustuu kolmesta elementistä, joita ovat kognitiivinen, emotionaalinen ja moraalinen. Kognitiiviseen elementtiin sisältyy havainnot, mielikuvat, ajatukset ja assosiaatiot. Työntekijän koulutustausta, työkokemus ja elämänhistoria säätelevät edellä mainittuja asioita. Työntekijän kuva lapsen tilanteesta ei voi perustua vaan kognitiiviseen kuvaan, koska silloin ei saataisi kokonaisvaltaista kuvaa lapsen tilanteesta vaan tehtävänä olisi vain ymmärtää, tietää ja määritellä mistä on kysymys ja näiden pohjalta ennustaa tulevaa. Ennustaminen on mahdotonta, koska ei voida koskaan tietää miten ihmiset tulevat toimimaan ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Ennakointi on kuitenkin tärkeää, vaikka ennustaminen onkin mahdotonta. Emotionaalinen elementti sisältää vuorovaikutussuhteen ja työntekijässä heräävät tunteet. Verbaalinen kommunikaatio on vain osa vuorovaikutussignaaleja, myös tunteet lähettävät näitä signaaleja. Toista ihmistä voi ymmärtää asettumalla toisen kanssa samaan asemaan. Tätä kautta voidaan ymmärtää toi-

sen tunteita, ja niitä voidaan ymmärtää vain tunteiden avulla. Emootioissa ihminen koostaa kaikesta saamastaan informaatiosta itselleen merkitykselliset asiat tietystä tilanteesta. (Arnkil – Eriksson 2005: 21.)

Tunnekokemus ja tuntuma tilanteesta tekevät havainnot mielekkäiksi antamalla niille merkityksen. Työntekijän muodostama kuva lapsen tilanteesta on henkilökohtainen, subjektiivinen ja kontaktiin sidottu. Moraalinen elementti koostuu työntekijän arviosta siitä mikä on oikein ja mikä väärin. Se sisältää myös työntekijän arvion siitä mikä tässä kontekstissa ja työtehtävässä on työntekijää velvoittavaa. Työntekijän toiminta perustuu näiden kolmen elementin yhdistelmästä. Yritys toimia pelkästään yhden elementin varassa on mahdotonta. (Arnkil – Eriksson 2005: 22.)

Huolen herätessä työntekijä voi käyttää apunaan huolen vyöhykkeistöä arvioidessaan tarvitseeko tilanteeseen lisää tukea. Lasten tilanteet koskettavat yleensä monia tahoja. Huolen vyöhykkeistöllä luodaan varhaista tukemista ja yhteistyötä tukevaa kieltä eri ammattiryhmien kielimuurin yli. Huolen vyöhykkeistö koostuu neljästä osa-alueesta, jotka ovat huoleton tilanne, pieni huoli, harmaa vyöhyke ja suuri huoli. Huolen vyöhykkeistö voidaan jakaa myös numeroin, jossa 1 on, että ei huolta lainkaan ja 7 on erittäin suuri huoli. Pienen huolen vaiheessa työntekijällä on käynyt huoli tai ihmettely mielessä, mutta luottamus omiin mahdollisuuksiin on vahva. Huolen käydessä toistuvasti mielessä, mutta luottamus omiin mahdollisuuksiin on hyvä, pysytään vielä pienen huolen vyöhykkeellä. Tässä vaiheessa kuitenkin ollaan jo lähellä harmaata vyöhykettä ja ajatukset lisää voimavarojen käytöstä on käynyt mielessä. Pienen huolen vyöhykkeistö käsittää numerot 2 ja 3. Harmaassa vyöhykkeessä (numerot 4 ja 5) huoli kasvaa ja luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Tässä vyöhykkeessä huoli voi kasvaa tuntuvaksi ja omat voimavarat ovat ehtymässä. Harmaassa vyöhykkeessä koetaan selvästi lisävoimavarojen tarvetta. Suuren huolen vyöhykkeessä (numerot 6 ja 7) huolta lapsesta on paljon ja jatkuvasti. Lapsi on vaarassa ja omat keinot tilanteen selvittämiseen on loppumassa. Lisävoimavaroja on saatava mukaan heti. Viimeisessä vyöhykkeistön vaiheessa huoli on erittäin suuri ja lapsi on välittömässä vaarassa. Työntekijän omat keinot ovat lopussa. Muutosta lapsen tilanteeseen on saatava heti. (Arnkil – Eriksson 2005: 25.)

6 Opinnäytetyön toteuttaminen

6.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksenä on, millaisia huolenaiheita päiväkodissa herää ja miten toimintaan vaikuttaa, kun tilanne etenee lastensuojeluilmoitukseen? Huoli herättää tunteita työntekijässä ja näiden tunteiden voimakkuus osoittaa huolen asteen. Tunne ja tuntuma ovat tärkeitä työvälineitä, jonka pohjalta työntekijä osaa kiinnittää huomiota tiettyihin asioihin. (Arnkil – Eriksson 2005: 21.) Kun ammattilaisella herää huoli lapsesta, työyhteisössä on hyvä olla dialoginen ilmapiiri, sillä ammattilainen saattaa tarvita työyhteisön tukea omassa työssään ja asian käsittelyssä. Huolen herääminen tulee myös ottaa vakavasti, sillä se on työntekijän kokemus ja se vaatii käsittelyä sekä tiimissä että perheen kanssa. Kasvatuskumppanuuden ideaalissa osapuolten välille syntyy läheinen yhteistyö, yhteiset tavoitteet, toisiaan täydentävä asiantuntemus, kunnioitus, neuvottelu, rehellisyys ja joustavuus (Kekkonen 2012: 44). Perheelle ei ole todennäköisesti helppoa kuulla varhaiskasvatuksen työntekijöiltä, että heillä on noussut huoli lapsen tai perheen hyvinvoinnista. Kasvatuskumppanuus saattaa kärsiä, kun kasvattajat ilmaisevat huolensa. Vanhemmat saattavat tuntea olonsa uhatuksi ja ryhtyä puolustuskannalle. Tässä on tärkeää selvittää se, millaisena työntekijä kokee tällaiset tilanteet ja miten niissä toimitaan.

Toisena tutkimuskysymyksenä on, millaisena varhaiskasvattajat kokevat lastensuojelun ja päiväkodin yhteistyön? Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Mikäli lastensuojelusta ei saada varhaiskasvattajille tietoa lapsen ajankohtaisesta tilanteesta, ei päiväkodissa välttämättä pystytä tarjoamaan lapselle riittävää tukea. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä ei välttämättä ole selkeää tietoa siitä, mitä toimenpiteitä lastensuojelu voi järjestää perheelle. Toimiva yhteistyö mahdollistaa lapsen ja perheen tukemisen, kun varhaiskasvatuksen työntekijät osaa kiinnittää huomionsa perheen kannalta tarkoituksenmukaisiin asioihin.

6.2 Teemoiteltu yksilö- ja ryhmähaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi on tärkeässä osassa (Tuomi – Sarajärvi 2009:68). Siinä pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän yliopisto n.d.) Haastattelussa etuina on se, että haastattelutilanne on joustava ja sitä pystyy ohjaamaan tilanteen mukaan. (Tuomi – Sarajärvi

2009: 73.) Tässä työssä oletamme, että vastaajilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta, koska kohdistamme haastattelun päiväkotien työntekijöille.

Aihe saattaa joillekin olla arka tai vaikea pukea sanoiksi, joten haastattelussa haastateltavaa voidaan pyytää tarkentamaan ajatuksiaan ja pyytää perusteluja esitetyille mielipiteille. Haastateltavat ovat myös helposti tavoitettavissa uudestaan, jos on tarpeen täydentää aineistoa. Haastattelussa ollaan suoraan vuorovaikutuksessa toiseen ihmiseen. Sen takia haastattelun suurimpia etuja onkin sen joustavuus, kun halutaan kerätä tutkittavasta asiasta tietoa. Haastattelun aiheiden järjestystä voi muuttaa ja vastauksia voi tulkita enemmän kuin kyselyllä tuotettuja vastauksia. Haastattelulla on myös omat haasteensa. Se vie paljon aikaa ja edellyttää hyvää valmistelua tutkijoilta. Haastattelun aiheen ollessa vaikea, voi haastateltava kokea tilanteen uhkaavaksi ja antaa sosiaalisesti suostavia vastauksia. Tämä heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 199–202.)

Yksilöhaastattelu on ollut yleisin haastattelun muoto, mutta myös ryhmähaastattelun käyttö on yleistynyt viime vuosina. Ryhmähaastattelussa haastatteliija puhuu usealle haastateltavalle yhtä aikaa. Haastatteliija saattaa myös osoittaa kysymyksiä ryhmän yksittäisille jäsenille, esimerkiksi halutessaan tarkennusta johonkin asiaan. Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jossa tavoite on hieman vapaamuotoisempi kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmähaastattelussa osanottajat kommentoivat asioita melko spontaanisti ja tekevät huomioita asioista. Ryhmähaastattelussa haastateltavat tuottavat monipuolista tietoa haastateltavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa haastattelijan tulee huolehtia siitä, että keskustelu pysyy valituissa teemoissa ja että kaikki haastatteluun osallistuvat saavat mahdollisuuden osallistua keskusteluun. (Hirsjärvi – Hurme 2006: 61.) Ryhmähaastattelun etuna on etenkin se, että sen avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta eri henkilöltä. Haittoina pidetään esimerkiksi ryhmädynamiikan ja valtahierarkian vaikuttavuus siihen. (Hirsjärvi – Hurme 2006: 63.)

Käytimme haastattelun muotona teemahaastattelua, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelu vastaa hyvin monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia kuten esimerkiksi todellisen elämän kuvaamista. (Hirsjärvi ym. 2007: 157, 203.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan valittuihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelun käyttö lähtee siitä oletuksesta, että kaikkien yksilöiden kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia. Tärkeintä on, että haastattelu etenee valittujen teemojen mukaan, eivätkä yksityiskohtaiset kysymykset ole oleellinen osa tätä menetelmää. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, koska sen yksi osa-alue eli teemat ovat kaikille samanlaiset. (Hirsjärvi – Hurme 2006: 48.)

Haastatteluja varten teimme viitteellisen teemahaastattelurungon, jota mukaillen kaikki haastattelut etenivät. Haastatteluihin kokosimme myös apukysymyksiä tukemaan haastatteluiden kulkua. Teemat nousivat lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen painopisteistä sekä kasvatuskumppanuuden ja huolen puheeksi oton periaatteista, kuten dialogisuudesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Haastatteluissa käsittelimme, miten huolen puheeksiotto vaikuttaa työskentelyyn vanhempien kanssa, miten päiväkodissa huolen heräämisestä edetään lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja miten yhteistyö lastensuojelun kanssa sujuu.

6.3 Kohderyhmän kuvaus

Valitsimme opinnäytetyömme kohteeksi kaksi vantaalaista päiväkotia, koska Vantaalla tehdään pääkaupunkiseudulla Helsingin jälkeen eniten lastensuojeluilmoituksia ja lastensuojeluilmoitusten määrä on lähes tuplaantunut viime vuosien aikana. Kartoitimme Vantaan alueiden päivähoitoyksiköiden johtajilta, onko yksiköllä resursseja osallistua opinnäytetyömme haastatteluihin ja löytyykö yksiköiden työntekijöiltä kiinnostusta osallistumiseen.

Tutkimusta ja aihetta valittaessa tulee ottaa huomioon olosuhteet. Resurssit tulee ottaa myös huomioon. Onko päiväkodin henkilökunnalla aikaa, kiinnostusta ja resursseja osallistua tutkimukseen ilman, että se häiritsee heidän työtään? (Clarkeburn – Mustajoki 2007: 54.) Näitä asioita olimme selvittäneet päiväkodin johtajilta kysymällä sähköpostitse kiinnostuksesta osallistua tutkimukseen. Mainitsimme myös, että haastateltavien nimiä tai päiväkoteja ei julkaista opinnäytetyössä. Näin haastateltavat tai päiväkoti ei ole tunnistettavissa, jolloin haastateltavien voi olla helpompi kertoa rehellisesti omat ajatuksensa aiheesta. Haastattelut suoritettiin päiväkodin tiloissa, jotta se ei vie liikaa päiväkodin henkilökunnan aikaa.

Haastatteluihin osallistui yhteensä 10 työntekijää kahdesta Vantaan kaupungin päivähoitoyksiköstä. Haastateltavat työskentelivät lastenhoitajina, lastentarhanopettajina, erityislastentarhanopettajina sekä päiväkodin johtajana. Koulutustaustoja haastateltavilla oli erityyppisiä, osalla oli uudenaikaiset tutkinnot ja osalla aikaisempia vastaavia koulutuksia. Koulutuksia haastateltavilla oli esimerkiksi sosionomi (AMK), lähihoitaja ja päivähoitaja.

7 Tulokset

Käytimme aineiston analyysissa aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jolloin aloitimme pelkistämällä litteroidun aineiston siten, että alleviivasimme aineistosta pelkistettyjä ilmauksia ja erittelimme ne opinnäytetyöllemme epäolennaisista tiedoista. Sitten ryhmittelimme aineiston käyttämämme teorian kannalta olennaisiin ryhmiin, jonka jälkeen yhdistimme ryhmiä teorian pohjalta luotuihin teemoihin. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108–111.) Analyysimenetelmä on myös teorialähtöinen sisällönanalyysi, koska käytämme aineiston käsittelyssä aikaisemmin määriteltyä viitekehystä ja analyysin apuna ovat haastattelun pohjana olleet teemat (Tuomi – Sarajärvi 2009: 113). Tavoitteena oli valita sellainen aineiston analysoinnin tapa, joka parhaiten vastaa tutkimusongelmaan (Hirsjärvi ym. 2007: 219).

Saimme myöntävän tutkimuslupapäätöksen 2.4., jonka jälkeen otimme yhteyttä päivähoitoyksiköiden johtajiin ja sovimme haastatteluajat. Haastattelut toteutettiin huhti- ja toukokuussa 2015. Yhteyshenkilöinä olivat yksiköiden johtajat ja he sopivat työntekijöiden kanssa haastatteluihin osallistuneet varhaiskasvattajat.

Teimme ryhmähaastattelun yhdessä Vantaan kaupungin päivähoitoyksikössä. Ryhmähaastatteluun osallistui kuusi yksikön työntekijää, joista jokainen työskentelee eri ryhmässä. Teimme myös neljä yksilöhaastattelua Vantaan kaupungin päiväkodissa. Jokainen haastattelu mukaili samaa kaavaa teemojen mukaisesti. Ryhmähaastattelussa toinen opinnäytetyöntekijä kirjasi ylös puheenvuorojen järjestyksen, jotta litteroidessa haastateltavien puheenvuorot oli helpompi tunnistaa. Toinen opinnäytetyöntekijä oli vastuussa haastattelun etenemisestä. Ryhmähaastattelussa erottelimme puhujat numeroilla 1-6, yksilöhaastatteluissa haastateltavat eroteltiin numeroilla 1-4, opinnäytetyön tekijät olivat haastatteliija 1 ja haastatteliija 2.

Jokaisen haastattelun alussa kerroimme haastateltavalle opinnäytetyömme tarkoituksen ja kerroimme osallistumisen olevan vapaaehtoista ja osallistumisen keskeyttämisen olevan mahdollista missä tahansa vaiheessa opinnäytetyön prosessia. Kysyimme kaikilta haastateltavilta luvan haastattelun nauhoittamiseen. Kerroimme haastateltaville, että käsittelemme aineiston anonyymisti ilman tunnistetietoja ja poistamme litteroidun aineiston ja äänitetyt haastattelut analyysivaiheen jälkeen. Käytämme tulosten tukena litteroidusta aineistosta poimittuja lainauksia, emme lainausten yhteydessä mainitse kenen haastateltavan sanoma lainaus on, jotta anonyymiteetti säilyy mahdollisimman hyvin.

7.1 Huolen herääminen

Haastattelussa pyysimme haastateltavia kertomaan omasta työkokemuksestaan ja koulutuksestaan. Ensimmäisenä haastattelun teemana oli huolen herääminen ja pyysimme haastateltavia kertomaan yleisimpiä huolen heräämisen aiheita ja merkkejä, joista huoli voi nousta sekä niitä seuraavista toimista. Kysyimme myös lapsen vanhempien kanssa käytävistä keskusteluista huolen aiheisiin liittyen. Haastattelussa keskustelimme heidän saamastaan tuesta huolen herätessä.

Haastateltavilla oli yhteneviä ajatuksia siitä, missä tilanteissa huoli lapsesta herää. Näkyvimpiä merkkejä ovat mustelmat, lapsen itseään satuttava toiminta ja käytöksen yllättävä muutos. Huolen herätessä lapsen yleinen hyvinvointi on muuttunut. Muutokset voivat näkyä esimerkiksi lapsen vetäytymisenä, surumielisyytenä, huomion hakemisena tai hakemattomuutena. Perushuollossa, kuten vaatetuksessa ja ruokailussa, näkyvät puutteet ja laiminlyönti voi herättää huolen koko perheen hyvinvoinnista. Muutokset voivat haastateltavien kokemuksen mukaan näkyä myös vanhempien käyttäytymisessä ja vuorovaikutuksessa.

Huolen herätessä työntekijä keskustelee ensimmäisenä oman tiiminsä kanssa huolen aiheesta, tarvittaessa asia otetaan puheeksi myös johtajan kanssa, joka antaa lisäohjeita. Huolen aiheesta keskustellaan myös vanhempien kanssa. Osa haastateltavista koki, että huolen aihe tulisi ensimmäisenä ottaa puheeksi perheen kanssa, mutta osa koki tarvitsevansa tiimiltä varmistusta ennen huolen puheeksiottoa. Haastateltavien mielestä huolen puheeksiotto on helpompaa, kun myös muut tiimin jäsenet ovat huomannut

neet samoja asioita, jotka herättävät huolta. Kukaan haastateltava ei ollut käyttänyt huolen vakavuuden jäsentämiseen mitään apumenetelmiä, kuten huolen vyöhykkeistöä vaan oli turvautunut omaan ja työyhteisön kokemukseen.

Moni haastateltavista kertoi konsultoineensa lastensuojelun viranomaisia, mikäli ei ollut varma tulisiko asiaa viedä eteenpäin. Osa haastateltavista kertoi, ettei ollut kokenut tarvetta lastensuojeluviranomaisen konsultaatioon ja sen olevan enemmän johtajan vastuulla, koska johtaja tekee tarvittaessa myös lastensuojeluilmoituksen. Myös eri ammattien edustajien, kuten perheneuvolan psykologin ja puheterapeutin näkemysten selvittäminen lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista mainittiin haastatteluissa. Lapsi on saattanut päiväkodin sisällä vaihtaa ryhmää, joten myös edellisen ryhmän työntekijöiden tietämys perheestä ja lapsesta on hyvä selvittää. Jos huolen aihe ei ole akuutti, haastateltavat kertoivat havainnoivansa tilannetta jonkin aikaa, jotta voidaan selvittää onko tilanne ohimenevä. Tarvittaessa havaintoja myös kirjataan, jotta mahdollisesti lastensuojeluun yhteyteen oltaessa on selkeästi ja mahdollisimman laajasti tilanteen kehittyminen tiedossa. Toimenpiteet huolen heräämisen jälkeen ovat tilannesidonnaisia, tilanteessa edetään aina tarpeen mukaan, päiväkodeissa ja tiimeissä voi olla erilaisia toimintatapoja huolen vakavuudesta riippuen.

”Keskustellaan vanhempien kanssa -- Käydään tiimissä läpi jos joku huomaa jotain et jollakin lapsella ois sellanen tilanne, et täs nyt pitäis miettiä vähän missä mennään, että oletko huomannut ja niin edelleen keskustellaan siinä tiimissä, otetaan vanhempien kanssa puheeks ja sit esimies mukaan”

”Konsultoida lastensuojelua et miten me toimitaan ja miten he aattelee ku he ovat kuitenkin sen alan ammattilaisia et sit joskus ollaan tehty niin että sieltä kysytään.”

Vanhempien kanssa pyritään järjestämään tiiviimmin kasvat keskusteluja, jos huoli lapsen hyvinvoinnista on noussut. Osittain keskusteluja käydään päiväkodin arjessa, jotta huoli otettaisiin puheeksi mahdollisimman pian. Huolen ollessa pieni työntekijät voivat kysyä vanhemmilta asiasta suoraan ja selvittää syyn tilanteeseen, jos selitys löytyy. Haastateltavat kokivat, että vanhempien täytyy olla tietoisia siitä, että huoli päiväkodissa on herännyt. Keskustelut saattavat toimia myös vanhempia herättävänä toimenpiteenä ja huolen aihe voi poistua, kun vanhemmat ovat tietoisempia lapsessa näkyvistä muutoksista. Jos arjessa käytävät keskustelut eivät tuo muutosta tilanteeseen, työntekijät pyytävät vanhempia ylimääräiseen kasvat keskusteluun, koska huolen aihe on todellinen. Tiivistetyillä kasvat keskusteluilla päiväkodissa työntekijät pysyvät tietoisina perheen tilanteesta ja vanhemmat tietävät kasvattajien näkemykset. Jollain työntekijällä

saattaa olla luottamuksellinen suhde perheeseen, jolloin voi olla luontevaa, että kyseinen työntekijä ottaa huolen aiheet puheeksi ja käy kasvatuskeskusteluja vanhempien kanssa. Huolen puheeksioton ei kuitenkaan koskaan koeta olevan helppoa, joten työyhteisön tuki on tärkeää.

Haastateltavat kokivat, että huolen aihe määrittäi sitä miten huolen puheeksiotto vaikuttaa työskentelyyn perheen kanssa. Joidenkin perheiden kanssa luottamussuhde syveni, kun työntekijät toivat esille huolensa perheen hyvinvoinnista ja joidenkin kokemusten mukaan vuorovaikutus ei muuttunut juuri lainkaan. Huolen puheeksioton kokemuksen koettiin olevan hyvinkin perhekohtainen. Perheet reagoivat asioihin erilailla. Osa perheistä kerrottiin kieltävän asian ja osa taas oli kiitollisia, että ammattilainen toi huolen aiheen esille.

“Kylhän se huolen puheeksiotto niitten vanhempien niinku kertoo niille vanhemmil-
lekin siitä, että me välitetään oikeesti ja ollaan tääl sitä varten että voidaan auttaa
ja tukee -- kaikki ei sit tosiaan osaa sitä sit ottaa ihan niin -- riippuu sit tietysti vähä
tapahtumien luonteesta et millaseen huoleen puututaan ja onks siin ollu lastensuo-
jelu mukana -- mun kokemus ainakin on se että ne tapaukset, jossa siihen huole-
leen on pystytty tarjoamaan täältä meiltä päin apuu niin niist melkeen kaikis ta-
pauksissa on kyl niinku parantunut ehkä sit vielä se yhteistyö, jotenkin just saanu
sitä luottamusta luotuu sillee paremmin. Tietysti sit jos lastensuojelu on mukana
niin kyl vanhemmat suhtautuu siihen usein vähän varauksella.”

Haastatteluista kävi ilmi, että myös tietynlainen palveluohjaus koettiin tärkeäksi toimen-
piteeksi huolen heräämisen jälkeen. Arjen neuvojen ja tuen antaminen vanhemmuuteen
katsottiin myös tärkeäksi. Perheen tukemisella vaikutetaan myös lapsen hyvinvointiin,
jolloin täytyy pyrkiä löytämään keinoja tuen tarjoamiseen. Asioiden puheeksi ottamista
katsottiin helpottavan se, että ne otettiin puheeksi mahdollisimman varhain, eikä ongel-
mia päästetty kasvamaan liian isoiksi.

“meijän täytyy pystyy neuvoo perheelle et mistä ja mihin soittaa”

“Meijän työ on niinku katsoo et sillä lapsella on kaikki hyvin niin silloinhan me käy-
tetään kaikkia niitä vaihtoehtoja mitä me tiedetään --- et tottakai me tarjotaan kaikki
mitä pystytään”

7.2 Lastensuojeluilmoitus

Toisena haastattelun teemana oli lastensuojeluilmoitus. Selvitimme haastateltavilta huolen heräämisen ja lastensuojeluilmoitusten yleisyydestä sekä niiden vaikutuksista työkentelyyn vanhempien kanssa. Kysyimme työntekijöiltä mielipidettä Vantaan kaupungin linjauksesta, siitä että yksiköiden johtajat tekevät lastensuojeluilmoitukset päiväkodissa.

Haastatteluissa tuli esille erilaisia näkemyksiä lastensuojeluilmoitusten tekemisen yleisyydestä päiväkodeissa. Osalla haastateltavista oli kokemus, että ilmoituksia tehdään suhteellisen paljon, mutta osa koki, ettei omassa työssään ole kohdannut usein tilanteita, joissa asia olisi edennyt lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Osa haastateltavista koki, että lastensuojeluilmoitusten määrä vaihtelee aaltomaisesti ja ajoittain tulee tilanteita, jolloin koetaan niitä tulevan erityisen paljon, mutta saattaa mennä pitkiä aikoja, kun niitä ei tehdä juuri ollenkaan. Ilmoitusten määrä vaihtelee hyvin paljon riippuen asiakaskunnasta ja myös alueellisten erojen merkityksen haastateltavat toivat esille aikaisempien työkokemustensa perusteella. Asiakaskunta tietyllä asuinalueella on yleensä melko samantyyppistä, jolloin huolenaiheet ovat myös samankaltaisia. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että herkkyys lastensuojeluilmoituksen tekoon on kasvanut ja tietoisuus lastensuojelun prosessista sekä toimintatavoista on lisääntynyt.

“-- joskus tuntuu, että niitä tulee hirveenä ryppäänä et ei tää voi olla todellista et näin paljon tulee kerralla --”

“-- niin ohan tässä aika paljon jo vuoden sisällä tullu --”

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeisestä yhteistyöstä perheen kanssa haastateltavilla oli monenlaisia kokemuksia ja vastauksissa korostui tilanteiden yksilöllisyys. Yleensä ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä haastateltavat olivat kertoneet vanhemmille siitä, että ilmoitus aiotaan tehdä. Yhteistyön laatuun vaikutti niin aikaisempi suhde vanhempien kanssa kuin itse huolen vakavuus. Päiväkodin työntekijät saavat vain vähän tietoa perheen prosessista lastensuojelusta, joten heidän saamansa tieto riippuu vanhemmista. Vanhemmilla on myös oikeus kieltää lastensuojeluviranomaisia antamasta asiakkuuden syntymisestä ja tukitoimista tietoja päiväkotiin.

Eräs haastateltava kertoi, että hänellä oli lastensuojelun mukaantulon jälkeen syventynyt suhde perheen kanssa, kun hän oli käynyt huolistaan keskustelua vanhempien kanssa. Haastateltavat kertoivat, että vanhemmista saattaa näkyä, että he ovat loukkaantuneita tai työntekijöitä saatetaan vältellä. Vuorovaikutus voi lastensuojelun mukana ollessa olla myös pinnallista eikä ongelmiin päästä kiinni, kun perhe ilmaisee kaiken olevan hyvin, mutta päiväkodin työntekijät tietävät lastensuojelun kontaktista. Joskus vanhemmat

saattavat olla hyvinkin avoimia ja kertoa asiakkuudestaan paljon, jolloin haastateltavien mukaan lasta on helpompi tukea päiväkodissa. Eräs haastateltava kertoi, että hänellä oli ollut pelko, että hän menettää vanhempien luottamuksen lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen, mutta luottamussuhde oli ollut hyvällä pohjalla, joten vuorovaikutus pysyi ennallaan. Joissain tilanteissa vanhemmat olivat kohdistaneet ärtymyksensä johonkin työntekijään, esimerkiksi sellaiseen kasvattajaan, joka oli ensimmäisenä ottanut huolen puheeksi. Haastatteluissa ilmeni myös ymmärrys vanhempia kohtaan, koska työntekijät tietävät lastensuojelun olevan joillekin pelottava asia, joten vahvat tunteet ovat odotettavissa.

“-- vanhemmista huomaa et ne on loukkaantuneita --”

“-- käyttäytyminen on pysynyt ennallaan, just ehkä se että se pohja on ollut hyvä et meillä on ollut hyvä luottamuksellinen suhde --”

Vantaalla päiväkodin johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, joten työntekijät eivät omalla nimellään tee ilmoitusta. Haastateltavat kertoivat kuitenkin, että tiiviissä yhteistyössä ja kasvatuskumppanuudessa vanhemmat tietävät yleensä kuka ilmoituksen takana on, kun asioista on jo keskusteltu yhdessä. Haastateltavien mielestä Vantaan kaupungin linjaus siitä, että johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, on pääsääntöisesti hyvä. Johtajan osallistuminen tuo kasvattajalle varmistusta siitä, että on oikealla asialla ja asiaa on pohdittu yhdessä niin tiimin kuin esimiehenkin kanssa ennen toimenpiteitä. Esimieheltä haastateltavat myös kertoivat saavansa tukea ja tärkeäksi koettiin myös se, että johtajan tiedetään olevan ajan tasalla ryhmän ja lapsen tilanteesta.

Toisessa haastattelussa mukana olleessa päiväkodissa lastensuojeluilmoitus usein tehdään siten, että johtajan soittaessa lastensuojeluviranomaiselle työntekijä on paikalla, jolloin lapsen kanssa työskentelevä kasvattaja kertoo suoraan viranomaiselle tilanteen. Näin saadaan viranomaiselle heti mahdollisimman hyvä tieto lapsen kokonaisvaltaisesta tilanteesta, vaikka johtajan tiedot jäävät lastensuojeluilmoitukseen. Se, että päiväkodin johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, koettiin myös selkeyttävän prosessia, kun ensin keskustellaan oman tiimin ja perheen kanssa, jonka jälkeen viimeistään mennään johtajan puheille. Näin havainnot tilanteen luonteesta on käsitelty useasta näkökulmasta ennen seuraavia toimenpiteitä.

7.3 Yhteistyö lastensuojelun kanssa ja kehittäminen

Kolmantena teemana haastattelussa oli kehittäminen sekä yhteistyö lastensuojelun kanssa. Kysyimme haastateltavilta, millaista tukea ja koulutusta he ovat saaneet huolen puheeksiottoon ja haastavien tilanteiden käsittelyyn. Kysyimme, että miten työntekijät toivoisivat tukea ja koulutusta kehitettävän. Käsittelimme myös työntekijöiden kehittämistoiveita yhteistyöhön lastensuojelun kanssa. Keskustelimme myös yleisesti yhteistyöstä lastensuojelun kanssa.

Haastateltavat kokivat, että he eivät saa tarpeeksi tietoa lastensuojelusta. Tiedonkulun puute koskee niin uusia lastensuojelutapauksia kuin vanhoja asiakkaitakin. Haastateltavat kertoivat, että on käynyt niin, että lapsi on saattanut olla hoidossa jo pidemmän aikaa ennen kuin tieto lastensuojelun asiakkuudesta on tullut päiväkodin henkilökunnalle. Tieto asiakkuudesta tulee yleensä yllättäen kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä soittaa ja pyytää kuvausta lapsesta. Ilmoituksen tekemisen jälkeen haastateltavat eivät olleet saaneet tietoa siitä, mitkä ovat jatkotoimenpiteet. Usein työntekijöiltä puuttuu jopa tieto siitä johtiko ilmoituksen tekeminen asiakkuuteen. Näissä tapauksissa joudutaan usein tekemään uusi lastensuojeluilmoitus, jos havaitaan että lapsen tilanne ei ole lähtenyt muuttamaan parempaan.

Haastatteluissa tuotiin ilmi, että tiedonkulun heikkous on todella suuri ongelma päiväkodin ja lastensuojelun välillä. Tiedonkulun heikkous vaikeuttaa myös päiväkodin henkilökunnan työskentelyä. Haastateltavat kokivat, että salassapitovelvollisuus rajoittaa lastensuojelun puolelta annettavaa informaatiota. He kuitenkin toivat myös ilmi sen, että myös heillä on salassapitovelvollisuus. Monet kokivat vaikeaksi sen, että itse joutuu antamaan monenlaista raporttia lastensuojeluun, mutta itse ei saa mitään tietoa. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että monet työntekijät kokivat epätietoisuuden vaikeuttavan omaa työskentelyä.

“Mä koen sen puutteena, et me annetaan tietoa eteenpäin, tehdään ilmotus ja sit sen jälkeen tulee semmonen et mä en enää tiedä missä mennään ja tota osan vanhempien kanssa mä pystyn kysymään sen, et voinko soittaa ja sit mä oon soittanu sosiaalityöntekijälle että toivoisin tietoa siitä onko asia edennyt esimerkiksi ja millä tavalla me osattas täällä, tuntuu välillä sillain hölmöltä että ite täällä hirveesti huolissaan ja tekee sen ilmoituksen ja sit se ois siinä et tavallaan sitä toivois myös sieltä toisesta suunnasta et ollaan päädytty vaikka johonkin tämmöseen ratkaisuun”

“-- Mä ymmärrän sen että heillä on se vaitiolovelvollisuus meihin päin ja sitä pitää kunnioittaa mutta silti mä toivoisin että se jotenkin se tiedonkulku ja yhteistyö olis sujuvampaa että myös me tiedetään et miten sen lapsen ja perheen asiat siellä etenee et jonkunlainen pieni tieto et lähteekö etenemään vai eikö -- se on kuitenkin meille iso tieto”

Haastatteluissa tuotiin ilmi, että on vaikeaa työskennellä lapsen parhaaksi, jos ei tiedä lastensuojelun asiakkuudesta. Monesti lapsen havainnoiminen joudutaan aloittamaan tavallaan alusta, jos ei tiedetä lapsen lastensuojelun taustaa. Tällöin saattaa mennä liian pitkä aika siihen, että osataan keskittyä havainnoimaan oikeita asioita. Monet kertoivat, että heidän ei tarvitsisi tietää koko perheen tai lapsen elämän tarinaa ja historiaa vaan lapsen kannalta oleellinen tieto nykyisestä tilanteesta auttaisi työntekijöitä havainnoimaan oleellisia asioita. Haastateltavat toivoivat lisää avoimuutta ja informaatiota lastensuojelun suunnalta. Keskusteluyhteyden lastensuojelun kanssa koettiin olevan heikko. Haastatteluissa mainittiin myös siitä, että tiedonkulku on heikkoa myös esimerkiksi päiväkotien välillä, jos lapsi josta ollaan huolissaan vaihtaa päiväkotia. Tiedonkulku ei toimi kuin yhteen suuntaan, vaikka molemmat tahot, niin päiväkoti kuin lastensuojelu tekevät työtä lapsen ja perheen hyvinvoinnin eteen.

Vanhemmilta koettiin saavan parhaan tiedon tilanteen etenemisestä, joskin kaikki vanhemmat eivät halua kertoa perheen tilanteesta. Yhteistyöpalaverit koettiin hyväksi, silloin kun niitä on ollut. Palavereita on kuitenkin vähän verrattain siihen kuinka monta lastensuojeluilmoitusta haastateltavat olivat tehneet tai kuinka monta lastensuojelun asiakasta he olivat kohdanneet työssään. Haastateltavat kertoivat, että heitä ei myöskään välttämättä aina kutsuta palavereihin, vaikka he ovat paljon tekemisissä lapsen kanssa. Yksi haastateltavista kertoi, että päiväkodin työntekijöitä ei välttämättä ole kutsuttu palaveriin, vaikka vanhemmat olisi sitä itse toivonut. Haastatteluissa kävi ilmi, että yhteistyö lastensuojelun kanssa on tuntunut sujuvan paremmin niissä tapauksissa, joissa huolen aihe on jo todella vakava. Lievemmissä tapauksissa yhteistyö on ollut heikompa.

“Mun kokemuksen on se et ain tietenkin silloin kun ne työntekijät tulee tapaamaan sitä lasta tänne päiväkotiin niin siin kohtaa se yhteistyö tottakai luonnollisesti toimii ja saadaan sit ehkä meillekki päin tietää asioita, mut jos lastensuojelutyöntekijät käy vaan kotona niin silloin se harvemmin sitten tapahtuu tai saa tietää”

“-- yleensä jos on vähä vakavampii nii yhteistyö on niinku vahvempaa -- mut huomaa ku on isommasti huolissaan koko paketista nii silloin on niinku lasu puoli mukana vahvemmin tääl niinku tämmösissä et meil on näit päiväkoti palavereita”

Yhteistyön koettiin olevan myös hyvin vaihtelevaa riippuen esimerkiksi siitä kuka sosiaalityöntekijä hoitaa lapsen asioita. Sosiaalityöntekijöiden kerrottiin vaihtuvan tiuhaan tahtiin, mikä vaikeuttaa yhteistyön toteuttamista. Yhteistyön onnistumisen kannalta oleelliseksi asioiksi nousi avoimuus, tiedonkulku puolin ja toisin sekä yhteistyöpalaverit. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitusta lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyömallista haastateltavilla ei ollut käytännön kokemusta, vaan yhteistyömallin

nähtiin tarkoittavan lähinnä lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessia eikä konkreettista yhteistyötä.

Haastateltavat olivat saaneet hyvin koulutusta esimerkiksi huolen puheeksiottoon. Lisäkoulutus ja kertaus koettiin kuitenkin tärkeiksi. Haastaviin tilanteisiin saatiin tukea niin omalta tiimiltä kuin työnohjauksestakin. Haastateltavilla oli myös ollut lastensuojelun info-tilaisuuksia, joiden sisältö jaettiin tiimin ja muun henkilökunnan kesken. Haastateltavat kokivat, että koulutuksiin pääsee mukaan melko hyvin. Koulutukset sekä oma koulutustausta ja työkokemukset koettiin hyödyllisiksi huolen puheeksiotossa.

Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyö koettiin ongelmallisena ja siihen toivotaan muutosta. Haastateltavien mukaan yhteistyö on parantunut viime vuosina, mutta se ei kuitenkaan ole sillä tasolla millä sen toivotaan olevan, jotta voitaisiin toimia lapsen hyvinvoinnin parhaaksi. Yhteistyön koettiin olevan pääosin hyvää silloin, kun haastateltavat konsultoivat lastensuojelun työntekijää. Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi tapaus, jossa päiväkodin työntekijä ilmaisi huolensa lastensuojelulle, mutta lastensuojelussa huolta ei otettu tosissaan. Haastateltavat toivoivat selkeää mallia tai opasta, joka helpottaisi työntekoa ja havainnointia tilanteissa, joissa lapsen kasvu ja kehitys on vaarassa.

“Tietoisuutta siitä että milloin niitä tehdään et me ei turhan kauan jäätäis viivyttämään niiden kanssa -- siihen ehkä et tavallaan sitä rohkeutta ja ymmärrystä siihen, että milloin se ilmotus kannattaa tehdä tai ainakin konsultaatiota siihen kannattaako tehdä”

Kehittämisen kohteista nostettiin avoimuus, yhteistyö ja lisäkoulutus. Etenkin koulutus, joka lisäisi tietoisuutta lastensuojelun toimintatavoista, koettiin tarpeelliseksi. Myös työnohjaus nähtiin tärkeänä.

8 Johtopäätökset

8.1 Huolen herääminen

Huolen aiheet päiväkodissa voivat näyttäytyä joko ulkoisina merkkeinä lapsen olemuksessa tai lapsen käytöksessä ja mielialassa näkyvinä suurina tai yllättävinä muutoksina. Joissain tilanteissa huoleen pystytään puuttumaan jo ensimmäisistä merkeistä, kun van-

hemmiltä kysytään suoraan, mikä tilanne on. Perheessä tapahtuva elämänmuutos, kuten avioero tai läheisen sairastuminen voi näkyä päiväkodissa lapsen hyvinvoinnin alenemisena ja työntekijöiden ollessa tietoisia tilanteesta he pystyvät tukemaan lasta paremmin. Huolen aiheet voivat olla myös ohimeneviä, kun lapseen vaikuttava tilanne etenee ja selviää. Varhainen tuki on merkittävä hyvinvoinnin edistäjä, kun haasteisiin päästään mahdollisimman nopeasti käsiksi.

Työntekijöiden huolen herääminen lapsesta liittyy vahvasti tunne pohjaan ja omaan tunteeseen siitä, että lapsella ei ole kaikki hyvin. Oma kokemus ja tunne on tärkeä työskentelyn väline. Omaan tunteeseen voi hakea vahvistusta huolen vyöhykkeistöstä, joka selkeyttää ajatuksia huolen herätessä. Huolen vyöhykkeistöä apuna käyttäen, huolen aste hahmottuu. Päiväkodin henkilökunnalla olisi hyvä olla tiedossa lapsen ja perheen kohdalla mahdolliset aikaisemmat lastensuojelun asiakkuudet tai aikaisemmassa päiväkotiryhmässä esille tulleet huolenaiheet, jotta huoleen osataan tarttua riittävän ajoissa ja oikeisiin asioihin osataan kiinnittää huomiota. Menneisyyden huomioon ottaminen on joissain tilanteissa tarpeellista, mikäli se on välttämätöntä tilanteen ymmärtämiseen eikä tehdä suoria johtopäätöksiä. (Mönkkönen 2007: 61–62).

Ei ole yhtä oikeaa etenemisjärjestystä siinä, miten huolenaiheita aletaan käsittelemään päiväkodissa. Jokaisessa tiimissä ja päiväkodissa on omanlainen ryhmädynamiikka, mikä osaltaan määrittelee sitä, kuka huolen ottaa puheeksi perheen kanssa ja kenen työyhteisön jäsenen kanssa työntekijällä on helpoin lähteä asiaa käsittelemään. Moniammatillisen yhteistyön nähtiin olevan olennaisessa osassa lapsen hyvinvoinnin kartoittamista, koska lapsella saattaa olla useita erilaisia kontakteja eri alojen ammattilaisiin. Ammattilaisilla voi olla hyödyllistä tietoa lapsen toiminnasta, kun tiimeissä lähdetään havainnoimaan huolta. Myös päiväkodin henkilökunta on moniammatillista, kun päiväkoedeissa on esimerkiksi erityislastentarhanopettajia ja sosiaalialan koulutuksen omaavia lastentarhanopettajia, jolloin oman työyhteisön sisällä voi olla työkokemuksen ja koulutuksen tuomaa arvokasta tietoa ja tukea työntekijälle.

Perheiden ohjaaminen tukea antaviin palveluihin vaatii päiväkodin henkilökunnalta vahvaa tietämystä alueen palveluista. Aina huolen herätessä ei ole lastensuojelullista tarvetta, jolloin perhe voi saada tukea matalan kynnyksen palveluista. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tehtäviin ei kuulu sosiaaliohjaus, mutta haastateltavien mielestä jonkinlainen neuvominen ja vinkkien antaminen on kuitenkin tärkeä osa työtä. Lapsen edun ol-

lessa keskiössä, perheen tukemista ei voi jättää huomiotta. Kasvatuskumppanuuden yhtenä periaatteena on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen, joten yhteiseen kasvatustehtävään sitoutuminen on tärkeää (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 31–32).

8.2 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitusten yleisyys varhaiskasvatuksessa on hyvin henkilökohtainen kokemus. Jonkun työntekijän kohdalle on saattanut tulla enemmän tilanteita, joissa on noussut vakava huoli ja tilanteessa on päädytty lastensuojeluilmoitusten tekemiseen. Haastatteluissa esille tullut ilmoitusten määrän aaltomainen kehitys vaikuttaa myös siihen, kuinka yleiseksi yksittäinen työntekijä sen kokee, koska saattaa mennä pitkiä aikoja ettei yhtäkään lastensuojeluilmoitusta päiväkodissa ole tehty. Osa haastateltavista oli myös huomannut alueellisia eroja lastensuojelullisten huolen aiheiden esiintymisessä työkokemuksensa perusteella, toisella asuinalueella tai kunnassa voi olla hyvinkin erilainen asiakaskunta ja alueella ilmenevät ongelmat voivat olla erilaisia.

Yhteistyö lapsen vanhempien kanssa ei ole yksiselitteistä ja etenkin lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen vanhemmat voivat reagoida yllättävillä tavoin. Päälepäin voi olla mahdotonta tietää, miten vanhemmat reagoivat uuteen tilanteeseen, vuorovaikutus voi pysyä pinnallisesti ennallaan, mutta lastensuojelun mukaantulon vaikutukset perheeseen tulee huomioida. Vanhempien reaktiot saattavat olla pitkälti sanattomia, jos työntekijöitä vältellään, vältellään katsekontaktia tai yleisestä olemuksesta näkyy muutos asennoitumisesta työntekijöihin. Vuorovaikutussuhteessa osa kommunikaatiosta rakentuu ei-puhutun ympärille ja ilmeillä, eleillä, reaktioilla sekä äänenpainoilla on suuri merkitys (Arnkil – Seikkula 2005: 86). Näiden muuttuneiden vuorovaikutustilanteiden huomiointi vaatii työntekijältä vahvaa vuorovaikutusosaamista ja tilannelukutaitoa, jotta yhteinen työskentely lapsen edun parhaaksi jatkuu.

Kasvatuskumppanuuteen pääseminen edellyttää yhteisiä käytännön asioiden ja lapsen perustarpeiden käsittelyä sekä luottamuksen rakentumista. Kun vuorovaikutus ja yhteistyö toimivat, voidaan toimintaa suunnitella yhdessä ja jakaa vastuuta. (Kekkonen 2012: 58.) Lapsen vanhempien kanssa aikaisemmin muodostetun luottamuksellisen suhteen vahvuuden haastateltavat näkivät merkittäväksi, kun perheelle hankalia asioita käsiteltiin. Kun pohjalla oli vahva luottamus, oli todennäköisempää, ettei yhteydenotto lastensuojeluun vaikuttanut negatiivisesti yhteistyöhön vanhempien kanssa. Vaikka haastatel-

tavat eivät olleet tutustuneet Vantaan lastensuojelun suunnitelmaan, he kuitenkin käyttivät tiivistettyjä kasvatustietokeskusteluja työskentelynsä apuna (Vantaan lastensuojelusuunnitelma 2008: 24–25).

Vaikka Vantaan kaupungin päiväkodeissa päiväkodin johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, se ei välttämättä estä sitä, että lapsen vanhemmat tietävät kuka on ilmoituksen tietojen takana. Ryhmän työntekijä kertoo joko johtajalle tai suoraan viranomaiselle perusteet lastensuojeluilmoituksen tekoon, joten vanhemmat voivat joko arvata tai olettaa työntekijän henkilöllisyyden. On hyvin tilannekohtaista, miten vanhemmat reagoivat, kun perheen tilanteesta on tehty lastensuojeluilmoitus. Perheen silmin johtaja voi olla ryhmän työntekijöitä ulkopuolisempi henkilö, mikä voi vähentää negatiivisten tunteiden kohdistumista johonkin ryhmän työntekijään.

Työyhteisöllä haastattelussa todettiin oleva suuri merkitys, kun käsitellään vaikeita asioita. Tiimin kanssa haastateltavat peilasivat omia huolen aiheitaan ja saivat varmistusta, että olivat oikeilla jäljillä. Myös sen, että johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, työntekijät kokivat tukena, koska silloin tietää esimiehen olevan samalla linjalla ja ajan tasalla tilanteesta. Haastatteluista ilmeni, että työyhteisön avoin keskustelukulttuuri voi toimissaan olla tehokas työnohjauksellinen keino.

8.3 Yhteistyö lastensuojelun kanssa ja kehittäminen

Päiväkodin yhteistyö lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa. Yhteistyössä nähtiin paljon puutteita ja ongelmia. Ongelmat koskevat yhteistyömallin puuttumista, huonoa keskusteluyhteyttä, tiedonsaannin puuttumista ja salassapitovelvollisuutta. Yhteistyö nähdään miltei olemattomana. Päiväkodissa on vaikea kiinnittää oikeisiin asioihin huomiota, jos ei tiedetä lapsen kokonaisvaltaisesta tilanteesta oleellisia asioita eli esimerkiksi sitä onko lapsi lastensuojelun piirissä. Haastateltavat kokivat tilanteen turhauttavaksi. Huono yhteistyö vaikuttaa myös lapsen hyvinvointiin. Ammatilainen joutuu tekemään eettistä harkintaa, mikäli eri toimijoilla on erilaiset näkemykset tilanteesta (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012: 11).

Päiväkoti on itsessään moniammatillinen työpaikka, jossa toimii monen eri ammatin edustajia eri koulutuksilla. Keskinäinen työskentely päiväkodissa näyttäytyisi toimivan hyvin. Kun yhteistyötä täytyisi laajentaa monen eri toimijan kanssa, yhteistyö vaikeutuu. Vaikeutumiseen vaikuttaa esimerkiksi se, että päiväkodin ja lastensuojelun työntekijät

työskentelevät fyysisesti kaukana toisistaan. Yhteistyö vaikeutuu, kun lastensuojelun ja päiväkodin työntekijät eivät tapaa toisiaan usein. On vaikeaa työskennellä lastensuojelun kanssa kun ei tiedä kenen kanssa työskentelee ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde puuttuu. Päiväkodin ja lastensuojelun työntekijöiden tulisi työskennellä yhdessä lapsen parhaan hyväksi. Tämä vaatii avoimempaa vuorovaikutusta. Dialogissa työntekijät työskentelevät yhdessä lapsen parhaaksi ja yhdessä luovat uutta ymmärrystä lapsen kokonaisvaltaisesta tilanteesta (Arnkil - Seikkula 2005: 83–84). Ammatillisessa vuorovaikutuksessa tulisi luoda keskusteluyhteyksiä ja tasavertainen suhde (Mönkkönen 2002: 56–57). Avoimemman keskustelun kautta molemmilla olisi helpompaa työskennellä yhteisen tavoitteen eteen. Päiväkoti on suuri ja oleellinen osa lapsen elämää. Ammattikasvattajat näkevät lasta monta tuntia päivässä ja omaavat tärkeää tietoa lapsen ja perheen tilanteesta.

Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu erityisesti viisi kohtaa, jotka ovat asiakaslähtöisyys, tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö, rajojen ylitykset ja verkostojen huomioiminen (Isoherranen 2004:14–15). Molemmat toimijat, niin päiväkotin kuin lastensuojelun, toimivat lapsen näkökulmasta parhaalla tavalla. Molemmilla on erilainen näkökulma lapseen. Päiväkodissa työntekijä näkee lasta monta tuntia päivässä ja havainnoi hänen tekojaan ja tunteitaan. Tieto siitä, miten lapsen hyvinvointi näyttäytyy päiväkodissa, on tärkeä lastensuojelulle. Yhtä lailla päiväkodille on tärkeää tietää, onko lapsi saanut apua lastensuojelun tukitoimista. Rajoja ylitetään silloin kun joudutaan esimerkiksi tekemään lastensuojeluilmoitus. Rajojen ylittäminen eri toimijoiden kesken on tärkeää. Yhteistyö ei kuitenkaan lähde toimimaan vain rajoja ylittämällä. Moniammatillinen yhteistyö vaatii paljon kaikilta sen osapuolilta.

Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyötä kehittämällä voitaisiin saada tehokas työmenetelmä, jossa molemmat toimijat saisivat parhaan mahdollisen tiedon lapsen hyvinvoinnista. Päiväkodin henkilökunnan työskentelyä ei helpota se, että he joutuvat olemaan koko ajan huolissaan lapsesta kun eivät tiedä onko lapsi saanut apua lastensuojelun kautta. Yhteistyön kehittämisellä saataisiin paras mahdollinen tuki lapsen kehitykselle ja kasvulle. Puutteellisella yhteistyöllä, jossa päiväkodin henkilökunta ei tiedä edes lapsen asiakkuudesta lastensuojelussa, ei voida työskennellä kaikkein parhaimmalla mahdollisella tavalla lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen edistämiseksi. Voidaan olettaa, että Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittu lastensuojelun yhteistyömalli ei ole toimiva, koska haastateltavat eivät olleet siitä tietoisia tai se ei ole riittävän selkeä käytännön työn avuksi (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 20).

9 Pohdinta

Opinnäytetyössämme olemme käsitelleet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun perusteita sekä lastensuojeluilmoituksen tekemistä sekä menetelmällisiä ratkaisuja. Lastensuojelusta ja varhaiskasvatuksesta löytyy paljon tietoa ja jouduimme paljon tietoa myös karsimaan, jotta opinnäytetyö pysyy tarkoituksenmukaisena. Kasvatuskumppanuus, varhainen tukeminen ja huolen puheeksiotto ovat merkittäviä menetelmiä varhaiskasvatuksen työkentällä. Kasvatuskumppanuuden käytännöt on määritelty varhaiskasvatussuunnitelmassa, myös varhaisen tuen merkitys on tuotu esille (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 7, 20).

Sekä lastensuojelulaissa (417/2007 § 4) että varhaiskasvatustulossa (36/1973 § 2) on määritelty keskeiseksi periaatteeksi lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on lastensuojeluun ilmoitusvelvollisuus, kun päiväkodissa huomataan lapsen hyvinvointia vaarantavia tekijöitä (Lastensuojelulaki 417/2007 § 25).

Haasteena opinnäytetyössä oli saada päivähoitoyksiköitä osallistumaan haastatteluun, koska moni päivähoitoyksikkö kieltäytyi osallistumasta esimerkiksi resurssipulan vuoksi. Saimme kahdesta yksiköstä myöntävät vastaukset, jonka jälkeen saimme tutkimuslupahakemuksen tehtyä Vantaan sivistystoimeen. Ryhmähaastattelu oli haastava, koska kumpikaan opinnäytetyön tekijöistä ei ole kokenut haastattelija ja kyseinen haastattelu oli ensimmäinen, joka työtä varten toteutettiin. Ryhmähaastattelussa oli kuusi haastateltavaa, joten oli päätettävä miten haastattelu käytännössä toteutetaan, jotta pystymme aineiston litteroimaan. Päädyimme ratkaisuun, jossa toinen opinnäytetyön tekijöistä oli vastuussa haastattelusta ja toinen kirjasi puheenvuorojen järjestyksen. Ryhmähaastattelun litteroinnissa tuli kuitenkin haasteita, koska äänitteeltä oli vaikea välillä tunnistaa puheenvuoron vaihtuminen. Aineisto litteroitiin heti haastattelun jälkeisinä päivinä, joten yhteistyöllä pystyimme määrittämään puheenvuorossa olevat henkilöt. Ryhmähaastattelun videoiminen olisi helpottanut litterointia. Yksilö haastatteluiden litterointi onnistui hyvin.

Koska lastensuojelu aiheena voi olla hankala, koimme tärkeäksi sen, että yhteistyö päiväkodeja ei opinnäytetyössä mainita. Kävimme paljon eettistä pohdintaa turvataksemme

haastateltavien anonymiteetin sekä aineiston sisällön arkaluontoisuuden vuoksi. Pohdimme myös ryhmähaastattelun käyttämistä aineistonhankintamenetelmänä yksilöhaastattelun ohella, koska ne ovat tilanteina hyvin erilaisia. Ryhmähaastatteluun vaikuttaa haastateltavien ryhmädynamiikka vahvasti, jolloin kaikilla ei ole yhtäläistä mahdollisuutta tuoda mielipiteitään esille. Tämä toi haastattelijoille lisähaastetta, kun täytyi huomioida kaikkien haastateltavien osallisuus (Hirsjärvi – Hurme 2006: 61). Pidimme kuitenkin huolen, että jokainen ryhmähaastatteluun osallistunut sai vastata.

Yllätyimme, kuinka vahvasti haastateltavilla nousi esille päiväkodin ja lastensuojelun välisen kommunikaation toimimattomuus. Monella haastateltavalla oli omakohtaisia kokemuksia siitä, kuinka informaation puute on hankaloittanut työskentelyä lapsen parhaaksi. Tästä syystä nostimme lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön enemmän esille tässä työssä kuin olimme alussa ajatelleet. Moni haastateltavista antoi palautetta, että päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyön haasteet tulisi nostaa opinnäytetyössä esille. Saimme haastateltavilta hyvää palautetta opinnäytetyömme aiheen tärkeydestä ja haastatteluiden sisällöstä. Onnistuimme saamaan haastatteluiden kautta paljon tietoa opinnäytetyön tuloksien kannalta oleellista tietoa.

Opinnäytetyö ei kerro vain pienen alueen päiväkotihenkilökunnan tekemistä lastensuojeluilmoituksista ja kokemuksista yhteistyöstä lastensuojelun kanssa, vaikka haastattelut toteutettiin yhdellä alueella Vantaalla. Monet haastateltavista olivat olleet monessa eri päiväkodissa töissä, joten heidän kokemuksensa eivät pohjautuneet vain tutkielmassa mukana olleisiin päiväkoteihin ja alueeseen. Tämä antaa hieman laajempaa kuvaa päiväkodin henkilökunnan tekemistä lastensuojeluilmoituksista, eikä rajaa ilmoitusten tekemistä vain pienelle alueelle. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että myös alueellisia eroja löytyy lastensuojeluilmoitusten tekemisessä ja aiheen tutkiminen myös muilla alueilla voi tuottaa tärkeää tietoa. Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyön todettiin olevan vajaan vaista, riippumatta siitä, missä päin Vantaata haastateltavat olivat työskennelleet uransa aikana.

Opinnäytetyötä voisi laajentaa muihin kuntiin, jolloin saataisiin tietoa esimerkiksi siitä onko yhteistyö päiväkotien ja lastensuojelun kanssa muissakin kunnissa kehittämisen tarpeessa. Laajentamalla saataisiin tietoa myös siitä, kuinka yleistä muissa kunnissa on päiväkotien henkilökunnan tekemät lastensuojeluilmoitukset. Tieto näistä asioista voisi helpottaa esimerkiksi toimivan yhteistyömallin luomista. Selkeä ja käytännönläheinen yh-

teistyömalli auttaisi varhaiskasvatuksen henkilökuntaa jäsentämään työtään lastensuojelun ollessa mukana ja tiedon jakaminen molempiin suuntiin helpottaisi lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen hahmottamista.

Lähteet

Arnkil, Tom Erik – Eriksson, Esa 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerus.

Arnkil, Tom Erik – Seikkula, Jaakko 2005. Dialoginen verkostotyö. Tampere: Tammi.

Clarkeburn, Henriikka – Mustajoki Arto 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä, Jorma – Heikkilä, Kristiina 2001. Dialogi - avain innovatiivisuuteen. Juva: Wsoy.

Helsingin uutiset 2014. Lastensuojelu: Eerika-tapauksen syytteet lisänneet paineita. Verkkodokumentti. <<http://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/227341-lastensuojelu-eerika-tapauksen-syytteet-lisanneet-painetta>>. Luettu 18.2.2015.

Hirsjärvi, Sirkka - Remes, Pirkko - Sajavaara, Paula 2007. 13., osin uudistettu painos. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otava.

Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki : Finn lectura.

Isaacs, William 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Tillmann, Maarit (suom.). Jyväskylä: Gummerus.

Isoherranen, Kaarina 2004. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isoherranen, Kaarina – Rekola, Leena – Nurminen, Raija 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Jyväskylän yliopisto. Verkkodokumentti. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus>>. Luettu 31.10.2015.

Karila, Kirsti – Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Juva: WSOY.

Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena; varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä n.d. Unicef. Verkkodokumentti. <<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>>. Luettu 31.10.2015.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu 13.4.2007.

Lastensuojeluilmoitus 2015. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>>. Luettu 20.10.2015.

Lastensuojeluilmoitus n.d. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/terveys_ ja_sosiaalipalvelut/lapsiperheiden_palvelut/lastensuojelu/lastensuojeluilmoitus>. Luettu 21.10.2015.

Linnossuo, Outi 1996. Tuottaako sosiaalityö pummeja vai oman elämänsä sankareita, seikkailijoita?. Teoksessa Metteri, Anna (toim.): Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Edita. 68–75.

Mahkonen, Sami 2003. Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä: Gummerus.

Muukkonen, Tiina – Tulensalo, Hanna 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/files/104/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf>. Luettu 1.11.2015.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus - Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Mönkkönen, Kaarina 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteenä. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.

SOTKANet n.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <<http://uusi.sotkanet.fi/taulukko/Ln3/109,110,111,112,113,114/3/3A/0/1085/>> Luettu 4.12.2014.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Annettu 19.4.1973.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes. löytyy verkkojulkaisuna osoitteesta <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>>. Luettu 31.10.2015.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012. Talentia ry: Helsinki.

Vantaan lastensuojelusuunnitelma 2008. Verkkodokumentti. <http://212.68.23.34/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/67201_32033_lastensuojelusuunnitelma_net.pdf>. Luettu 31.10.2015.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Opetuslautakunta. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>. Luettu 31.10.2014.

Varhaiskasvatus 2014. THL. Verkkodokumentti. <<http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>>. Luettu 31.10.2015.

Vasu-asiakirja 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/linjaavat_asiakirjat_ja_suunnitelmat/vasu-asiakirja> Luettu 31.10.2015.

Yle uutiset 2012. Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitus tekemättä. Verkkodokumentti. <http://yle.fi/uutiset/paivakodilta_jaa_usein_lastensuojeluilmoitus_tekematta/6322600>. Luettu 31.10.2015.

Teemahaastattelu runko

Haastateltavan tausta

- koulutus, työkokemus

Huolen herääminen

- Mitä tehdä kun huoli herää
 - konsultaatio, työyhteisön tuki, kasvatustilaukset vanhempien kanssa, huolen puheeksiotto
- Toimenpiteet huolen heräämisen jälkeen
 - yhteistyö perheen kanssa

Lastensuojeluilmoitus

- Onko tilanne edennyt lastensuojeluilmoituksen tekemiseen?
 - toimenpiteet, niiden vaikutus työskentelyyn
- Miten ilmoituksen tekeminen vaikutti lapsen vanhempien kanssa työskentelyyn?
 - kasvatuskumppanuus, vuorovaikutus, dialogi, päiväkodin arki
 - yhteistyö lastensuojelun kanssa

Kehittäminen

- Mitä tukea ja koulutusta on saatu tällaisiin tilanteisiin?
 - asioiden selvittäminen, haastavien tilanteiden purku
 - mitä tukea voisi lisätä ja mihin on tarvetta

